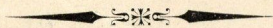

REVISTA POLITICĂ ════════ ȘI LITERARĂ ════════

Director-proprietar-editor: AUREL CIATO.

S U M A R U L :

- FIDUS . . . . . Politica noastră „tradițională“.
- HYPERION . . . . . Dureri (poezie).
- I. AGÂRBICEANU . . . . . O întâmplare (nuvelă).
- VIDU RUSMIN . . . . . La marginea pădurii (nuvelă).
- M. STRĂJANU . . . . . Câteva observațiuni asupra filozofiei lui Vasile Conta.
- IOAN ADAM . . . . . Ipopotama (poeme în proză).
- DELA BISTRITĂ . . . . . Madona de Lourdes (poezie).
- D. CRAINIC . . . . . Rândunica (poezie).
- Dr. C. MANIU . . . . . Lipsa absolutului în viața practică românească.
- Dr. V. NIȚESCU . . . . . Scrisoarea II. (Icoane din temniță).
- AUREL CIATO . . . . . Considerațiuni generale asupra situației noastre politice.
- MARIA CUNȚAN . . . . . Din „Penații mei“ de Carmen Sylva. Lang și Masset.
- A. COTRUȘ . . . . . Sara (poezie).
- D. CRAINIC ȘI HYPERION . . . . . Cântece (poezii).
- Dr. V. MERUȚIU . . . . . Bogățiile miniere ale României.
- Dr. ȘTEFAN POP . . . . . Bibliografia catehismelor românești vechi. (II. catehismul de Brașov din 1559).
- VERAX . . . . . Cronica literară (Unui doritor de altă critică).
- * * * . . . . . Informațiuni.
 Bibliografie.

B L A J.

Tipografia Semin. teol. gr.-cat. Balázsfalva—Blaj.

REVISTA POLITICĂ ȘI LITERARĂ

==== APARE ODATĂ PE LUNĂ ====

DIRECTOR—PROPRIETAR—EDITOR: AUREL CIATO.

Cu colaborarea dlor: *Ioan Adam, I. Agârbiceanu, A. P. Bănuțiu, Dr. L. Ciato, Ales. Ciura, Dr. C. Maniu, Dr. Iuliu Maniu, Al. Lupeanu (A. Melin), Dr. V. Meruțiu, Dr. V. Moldovan, Dr. V. Nițescu, Dr. Ștefan Pop, Dr. I. Rațiu, Luca Rusu, George Stoica, M. Străjan, Dr. Alexandru Vajda.*

Condițiile de abonare.

Costul abonamentului pe un an întreg	12 cor.
„ 1/2 an	6 „
Pentru studenți, învățători și preoți dela sat pe un an întreg	8 „
„ 1/2 an	4 „
În România și străinătate, pe un an întreg	15 „
„ 1/2 „	750 b.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

La redacția „REV. POL. ȘI LIT.” se pot comanda următoarele cărți:

Note și reflexiuni la situația politică a Românilor din regatul ungar

de *Aurel Ciato*. — Prețul unui exemplar 1 cor + 10 fil. porto postal.

Aurel Ciato: CRONICI POLITICE.   Fasc. I. Cu următorul cuprins:

Prefață. — Spre ideal. — Puterea principiului. — Psihologia situației. — Pericolul românesc. — Dacoromânism. —
==== Reforma electorală. =====

Prețul unui fascicol numai 30 fileri + porto postal.

Revista politică și literară

apare odată pe lună.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:
BLAJ (Balázsfalva). Ungaria.

ABONAMENTUL ANUAL: 12 cor.
Pentru studenți, învățători, preoți dela sat: 8 cor.
În România și străinătate: 15 cor.

Politica noastră „tradițională.”

Nota caracteristică a politicei noastre este conținutul ei dinastic. Incepăturile acestei politice să pot găsi pe timpul Mariei Teresiei. De trei generații încoace, politicei noastre, prin conducătorii fiecărei epoce, i-s'a dat conștient timbrul dinastic. Consecvența perseverentă, cu care aproape an de an, din nou s'a impus politica noastră dinastică i-a procurat numele de: „tradițională”.

„Politică tradițională!” Cu toate zeflemelele vechi și nouă, cuvintele acestea să impun ca o devisă venerabilă. Pare lucru paradox, că cel mai persecutat popor din monarhia Habsburgilor este totuși cel mai dinastic, cel mai devotat în sentimentele sale față de dinastie și împărat. Nu de prost, nici de fățarnic! Acî pare că zace paradoxul. Iar cărturăria? Lucru și mai ciudat. Rînd pe rînd generațiile — crescute în școli ori în spirit maghiare — la vrîsta de 20—25 ani zeflemisează ori înjură fără cruțare „politica tradițională.” Mai târziu însă, toți acei contrari ai politicei tradiționale, devin reprezentanții ei intransigenți. Toți? Nu. Criticării, cari pe bază de discuții sterpe, ideologice joacă pe grozavii, cât și lichelele bacșișurilor koșuthiste rămân contrarii „Vienei”. *Toți* oamenii noștri însă, cari sunt siliți să facă politică *reală*, stau pe baza politicei tradițio-

nale. Și cel mai „strajnic” contrar al politicei dinastice rămîne strajnic numai la masa din berărie ori șafeana. În fața conferenței naționale însă devine cel mai devotat supus al Habsburgilor. Curios fenomen. — Este însă firesc. Explicarea lui e simplă. Fiecare bărbat politic român, care nu reprezintă numai vederile sale proprii fistiahii ori vederile guvernului ungar, este silit să reprezinte sentimentul obștesc al celor trei milioane de români. Acestea *sunt* dinastice. Bărbații politici, cari fac politică numai în numele obștei și pe baza încrederii de care îi învrednicește obștea nu pot vătămă sentimentele politice ale obștei făcînd o politică, ale cărei principii nu rezultă din acele sentimente. Indiferent rămîne, că Stan procedeză pe baza unor convingeri dinastice profunde, iar Bran sub presiunea forței majore a oportunității.

* * *

Trecerea la unire și mai cu seamă epoca marelui Inocențiu Micu a produs, în privința dinasticismului analoage efecte, la partea gr. catolică a poporului românesc cași crearea statutului organic și epoca marelui Șaguna la partea greco-orientală. Ușurarea sorții sale — ușurare foarte relativă după judecata noastră — poporul o simțea pe atunci, în

comparație cu suferințele trecutului, ca o ușurare mare, absolută. Maria Theresia ocotoează urbariul. Aproape toate actele de guvernament, ale lui Iosif II, referitoare la Ungaria-Transilvania, au ușurat starea economică și socială a poporului românesc trezindu-i și ridicându-i conștiința de sine.

Epoca lui Bach, — atât de mult ponegriată prin istoriografia tendențioasă, maghiară — i-a dat libertatea economică țăranului român — care la 1848—49, silit de instinctul de conservare s'a luptat pe partea împăratului. —

Tradițiile grănițerilor sunt toate legate de dinastie. Libertatea lor militărească, averea, le-a dat-o dinastia. Steagul și gloria dinastiei eră steagul și gloria lor. Relicviile sfinte din nenumărate biserici gr. orientale și gr. catolice române, sunt donațiuni ale împărătesei celei mari, Maria Teresia, ori ale urmașilor ei. Ciobanul din fostul confiniu militar știe până în ziua de astăzi, că pășunea i-a fost cinstită Românului prin împăratul. Toate instituțiile noastre culturale de seamă fie ele școli, reuniuni de femei, Astra, societatea de teatru etc. sunt de pe timpul, când împăratul singur eră stăpân în țară. Asupra cauzelor *politice*, cari în trecut au determinat dinasticismul poporului nostru nu voi intra de data aceasta în detalii. Ele sunt un capitol pentru sine. În definitiv însă ele nu sunt decât rezultanta componentelor: dinasticismul ca efect al reformelor economice și sociale inaugurate prin dinastie.

* * *

Instinctul masselor mari ale poporului român și experiența lor seculară a cimentat în conștiința obștei convingerea, că interesele ei sunt identice cu interesele dinastiei. Tot odată și convingerea: că poporul românesc pe cum în trecut, astfel și în viitor dela oligarhia

maghiară nu poate primi nici o lărgire de drept nici o ușurare. Instituțiunile particulare ale Ungariei și mentalitatea feudală — în felul ei unică în Europa — a oligarhiei maghiare au produs în trecut de nenumărate ori fenomenul politic, că dinastia, spre a-și putea apăra prerogațiunile în contra asaltului oligarhiei a întărit poporul. Interesul dinastiei și al poporului eră și este identic în raportul lor față de oligarhie.

Dinastia putea lărgi libertățile poporului, căci de fapt, ea nu dădea nimic din al ei, ci din contră își *augmenta* izvoarele de forțe prin forțele, până atunci latente, ale mulțimei. Oligarhia spre a putea răzbi contra dinastiei, respective contra poporului ar fi trebuit să jertfească din capitalul ei *propriu* de prerogative, din *propria* ei prepotență fie în favorul dinastiei, fie în favorul mulțimei. Este prea firesc, că astfel de jertfă nici o oligarhie din lume nu o aduce de bună voie, ne cum să o fi adus ori să o aducă oligarhia maghiară.

* * *

De prezent factorul cel mai de căpetenie, prin care să susține și să perpetuează tradiția dinastică și sentimentul dinastic în popor, este *armata*. Feciorul român care până atunci nici când în viață nu s'a putut validă ca român, care din partea administrației, justiției, a întregii vieți de stat și-a văzut preterată limba și naționalitatea, să pomește în armată ca egal îndreptățit. Limba, legea, moravurile, cu un cuvânt *naționalitatea* lui e respectată în loc să fie cauză de preterare. Aceasta este adevărata cauză, pentru care țăranul român slujește cu mândrie la cei „împărătești“, pe când pe „honvizi“ îi bagatelizează. Interesul dinastiei este, ca nimbul și trecerea ei să nu slăbească la popoarele nemaghiare. Având în ve-

dere acest mare interes dinastic, coroana a refuzat postulatul coaliției de a maghiariza limba regimentelor.

* * *

Pe cât este de firesc taptul că — mulțumită atitudinii dinastiei în trecut — sentimentul dinastic a prins rădăcini adânci în sinul poporului românesc tot pe atât de firesc este, conservatismul, cu care acest sentiment a fost păstrat de popor în butul tuturor neajunsurilor epocii dualiste. Popoarile de țărani agricultori sunt cele mai conservatoare popoară. Adevărat, că în timpul din urmă s'au ivit în mijlocul poporului nostru simptome, cari indică începutul unei slăbiri a credinței în îndreptățirea absolută a politicii tradiționale.

Departe de ori ce idei kosuthiste, țăranul nostru a început să devină sceptic. Deceniile de abandonare nu puteau avea alt rezultat. Iată însă, că „împăratul“ vine să dea dreptul electoral obștesc.

Istoria să repetă. Dinastia deslănțuește puterea mulțimei spre a câștiga forțe nouă și aliați în lupta, ce o poartă în contra oligarhiei. Dar poporul nu scrutează cauzele fenomenelor politice și chiar și când le pricepe nu le ea în seamă. El știe una și bună: „Împăratul iară și-a adus aminte de noi și ne dă drepturi!“ Politica noastră tradițională, prin introducerea sufragiului universal va câștiga forțe nouă, mari, căci sentimentul dinastic al poporului va fi lărgit și aprofundat. Nota caracteristică a politicii noastre, în urma acestui fapt, va fi deci și în viitor desigur: dinasticismul.

Iar cărturăria noastră va trebui — nu numai de dragul și sub presiunea poporului — să urmeze și în viitor politica tradițională. Ba va trebui să facă politică dinastică pe o bază chiar cu mult mai largă și mai reală decât în trecut!

Fidus.

——*

D U R E R E .

*Cu murmurul mulcom de ape pribege,
Spre matcele mării albastre,
În plângeri domoale curmate pe 'ncetul
Se perd astăzi doinele noastre.*

*Se'ndoaie pe culme pădurea bolnavă
Și zvonuri prelungi o frământă,
Când jelnic, din fluer ciobanii pe creste,
La umbra jugastrilor cântă.*

*Se clatină fagii, supt aripi de vânturi
Prelung se cutremură nucii
Și 'ntreaga pădure, cu glasul de paltini
Își cheamă la sânu-i haiducii.*

*Pe 'ntinsul de pajiști și 'n zare departe
E atâta vibraire de jale,
În tremurul tainic ce-l plânge sefirul
Și 'n susurul lin de petale.*

*Suspină pe-ogoaară truditele pluguri,
În scoarțele glii, când scurmă
Și brațele trudnici, când prasăr' sămânța,
Pe rodnică bresdelor urmă.*

*Cu genele 'n lacrimi ne frângem genunchii,
În față cu sfintele altare
Ne spunem osânda durerilor crude
Și rostul ursitei amare.*

*Va fi doar vre-o clipă cu noi milostivă,
Prin undele vremilor grele
Să curme durerea-ne adâncă din suflet
Și lacrima noastră de jale!*

O întâmplare.

Se desprimăvăra încet, ca de silă, după iarna grea, care păruse fără sfârșit. Iarba încolțise rar, prin lunci, și vântul uscat sufla mereu s'o usuce. Treceau amănute vitele pe câmp, și oamenii așteptau un semn de ploaie, vorbind de anul care se începe iarăși așa de rău.

Dar ploia călătoria cine știe prin ce depărtări, căci în restimpuri venia așa un miros de picuri, și cocoșii cucurigau toată ziua. Pe drum se ridică pravul ca în mijlocul verii, și pe drumul pravos, într'o zi, iată numai că se zăresc oameni străini la port și la graiu.

— »Aha! s'apucă de drum« ziseră sătenii, și căpătară astfel prilej de vorbă nouă.

Și străinii veniau singuratici, veniau în cete, cu obrazii roșcați sau palizi, cu muștațe mari, bălane, cu cizme grele în picioare, și în spate cu traiste lungi, smolite. Veniau tăcuți, cu capul în pământ, numai din când în când se ridică vr'o privire șpălăcită, căutând la căsile de pe lângă drum. În urma lor veniau căruțe mari, înalte, încărcate cu uneltele de muncă.

— »Hei, se vede că iarna asta a fost pogană în toată lumea« ziceau sătenii privind caii înhămați, — slabi numai noduri și coaste

Străinii poposiră la celea două crișme din sat, și ca să-și amorțască trupurile, sdrobite de drum, începură să bea vinars. Beau tăcuți, vorbind din când în când în limba lor aspră și răstită.

Veniră săteni pe la ușe, alții intrară și în crijmă, să vadă mai bine pe oamenii aceștia. Târziu, pe înserate, străinii începură să cânte cântece rupte, căscându-și gurile tare. Ș'atunci târziu, veniau pe drum certându-se, lărmuind, doi muncitori întârziați, un bărbat ș'o femeie. În restimpuri se opriau, se apucau de piept

și se răstea unul la altul. Când intrară și ei în crijmă, ceilalți se făcură că nu-i văd. Ei însă își aflară grabnic un colț, se cuihăriră acolo, și cerură de beut. Acelaș trideț îl ducea la gură întâiu bărbatul, apoi femeea. Și până bea unul, celalalt, cu ochii aprinși îi urmărea mișcările. Erau amândoi aprinși la față cumu-i paprica, nasul femeii, gros la vârf, începea să se învinețască. Bărbatul purta barbă neagră, încălciță, să se rupă piaptănuț în ea.

Și după ce deșertară vre-o trei măsură, femeea sări deodată de pe scaun, își aruncă mâinile în șolduri, și chiuind, începuse să se învârtă, frământându-se într'un joc turbat. Glasul ei ascuțit țipa mereu »ci, hai, hai, hai«, bărbatul de după masă pocnea din degete clătindu-și capul după cum își frângea femea trupul, și de-odată sări și el la joc. Sătenii se mirau, și ziceau scuihind »ucigă-vă toaca necuraților«, iar ceilalți străini, se fereau să caute la dânșii. Așa un joc, așa forme și strimbături necurate, sătenii nu mai văzuseră.

Și când cei doi se frământau mai tare, se ivi la ușa cu geamuri a crijmii, ca o umbră. Umbra se clătina puțin într'o parte și într'alta, apoi ușa se deschise și în prag se ivi un voinic cu fața arsă și smolită. Jocul celor doi conțeni îndată, dar eră târziu, căci cel nou venit îi luă pe amândoi de piept și-i aruncă în drum. Apoi eși îndată și el.

Dimineața muncitorii se împrăștiară, drumul începea undeva departe de sat, și sătenii rămaseră să se mire de străinii cei doi cari jucaseră, și de cel care i-a prins de piept și i-a svârlit în drum.

Dar iată numai că în sat se vede o femeie străină, cum se poartă grăbit dela o casă fruntașe la alta, și adună milă dela creștinii mai bogați. Iar pe o hudiță, dosit după o salcie bătrână, așteaptă un străin.

Și nu peste mult se întâlnesc și se pierd amândoi în crijmă.

»Sunt cei doi deasară cari au jucat« ziceau unii dintre săteni.

— »Ba nu-s ei, c'asară par'că nu erau chiar așa de sdrențoși«, ziceau alții.

Dar când auziră, nu peste mult, chiuiturile din crijmă înțeleseseră cu toții că-s tot ei. Și, într'un târziu, se ivi acelaș voinic de-asară și se înțepeni în ușa crijmei, înlemnind pe cei doi din lăuntru.

— »Aici erai Varavo«, răgni el la cei doi »Mă tu ești Varava și asta aici e Iro-diada, de aceea am eu să vă sucesc gâtul la amândoi, ca la niște pui de năpărcă«. Și omul, întunecat de mânie, îi prinse de piept și-i svârli în drum.

Când îl auziră vorbind rumânește, câți-va săteni s'apropiară de dânsul, și cercară să-l descoase. Dar omul porni tăcut în urma celor doi, cari mergeau înainte grăbiți, înfiorați.

De aici în colo cei trei străini se arătau des prin sat. Întăiu bărbatul și femeia se strecurau în crijmă, și când le eră lumea mai dragă, pica al treilea și-i alungă. Și când se întâmplă ca al treilea să nu se arete, cei doi nu se mișcau din crijmă toată ziua.

Bărbatul știa și rumânește, și intră în vorbă cu vr'un sătean, vorbea cu el până-i storcea cumva vr'o cinci bani, ș'apoi se apucă din nou de beut cu femeia. Și vorbeau amândoi întăiu domol, dar cu cât se împutină beutura din porție, strigau tot mai tare, răgneau, și eșau în drum bătându-se, și stringând o roată de copii în jurul lor. Iar dacă se întâmplă se poată face femeia samă de câțiva bani, bărbatul se aruncă la dânsa, o pupa cu patimă, îmbălând'o pe obrazii roșii vineții, și împăcați, intrau iarăși să bee. Femeia cântă ascuțit, ca și când i-s'ar strâmpla grumazii, chiuia, frământându-se pe scaun, și bea din porție, lăsând să-i picure pe limbă și cel din urmă strop. Apoi se lingeà pe buze, așa cum se linge un câne flământ, căruia

i-ai svârli o bucătură, și i-ai aprins numai foamea.

Bărbatul se aprindea în discuții cu vr'un sătean, despre lucrurile sfinte. »Iacă mă, io nu fac cruce ca voi românii, nu merg la biserică, și tot nu mă ia dracul. Io în lumea asta știu să trăesc. Eu beau, eu îmi petrec, eu cânt. Și asta mi partea mea de bine. Zici Dta că vine în urmă iadul? Iacă ce-i iadul! Iadul e o scornitură de-a popilor. Ei mănă bine, se îngrășe, și vă prostesc pe voi cu iadul. Nu mint popii? Hei da uite numai, așa-i că vouă vă zic popii să postiți? Și ei mănă grăsime, ei să satură de carne. Iacă legea noastră fără cruce, e mai bună ca a voastră. Că la noi nu sunt posturi, nu postește poporul, nu postește popa. Și pe noi nu ne minte. La noi e legea așa: veseleşte până trăești, și să-ți pară rău de păcatele ce faci. Atunci ajungi în raiu, atunci e bine de tine și în viața asta și în cealaltă«.

Și până când Varava povestește așa, femeia, care nu înțelege o iotă rumânește dă din cap la fiecare vorbă, să rânjește mulțămită de cumințenia bărbatului, și din când în când chiuie. Iar când chiuie Varava privește desprețuitor, și începe discuția cu dânsa tot pe motive religioase. Amândoi însă nu se împacă. Se vede că femeia are alte convingeri, căci se încrunță, izbește în masă, și în urmă s'apucă de bătaie.

Iasă în drum, femeia se trage repede-repede înapoi, și de acolo — adunându-se aproape ghem, ca o uriașe pisică — se aruncă asupra lui Varava. Și de-l ajunge îl ghiară, îl isbește, îi pune piedeca și-l răstoarnă. Dar peste tot bărbatul iasă învingător. Și vesmintele lor pe fiecare zi sunt tot mai sdrențuite.

Oamenii le ziceau: »Varava cu a lui«. Îl întrebau câte-odată de femeie, dacă i soție legiuită. El răspundeà totdeauna: »Cum legiuită? Asta-i muere. Asta-i muieria mea«.

După două săptămâni nu s'au mai arătat prin sat. Spuneau oamenii că i-ar fi văzut muncind în șir cu străinii ceilalți. Spuneau că îs foarte harnici, și duc poveștile celea mai mari. Ba unii auziseră dela supraveghetori că nici nu beau acum nimic toată ziua, toată săptămâna. Ci că așa li-e firea: câte două săptămâni muncesc să se omoare, nu pun strop de beaură pe limbă, nu cântă, nu vorbesc ci tac, gândindu-se parcă mereu la ceva. Apoi, după ce le trece sorocul de muncă, s'apucă iar de beut, și tot beau până ce nu mai au leac de ban în pungă. Spuneau că așa o duc ei de un șir de ani, dar nu-i scot din șirul lucrătorilor, pentru că la podurile de peatră Varava se pricepe mai bine.

Și intradevăr, după ce treceau câte două săptămâni, cei doi iar se arătau în crijmă. Și când da de ei cel de-a treilea, beat și el de era, îi înjură îngrozitor, și pălmuindu-i îi aruncă afară.

»Așa Varavo, așa Iradiado, voi nu sunteți vrednici să vă uitați năcazul și durerea. Voi să ardeți în focul gheenii, pentru că voi ați făcut păcat de moarte. Voi nu sunteți vrednici să gustați beutura care aduce liniște și uitare. Pentru că ce-ați făcut voi, mă cânilor? Voi ați ucis un om, ați ucis pe copilul vostru«.

Când începea astfel cei doi periau îndată dela fața lui: ori cât să fi fost de beți se deșteptau îndată. Iar românul, în crijmă, îi înjură mai departe și spuneă sătenilor: »Vezi-l mă, acela-i Varavă odată. Acela-i bărbat și femee odată! Oamenii sunt mai răi ca dobitoacele. Că oamenii s'apucă și beau, și beți fiind nu-și pun frâu patimilor. Și cum sunt copiii lor? Lunatici, nebuni și plini de toate nevoile. Mi-a spus mie un doctor așa, și mare dreptate avuse. Am văzut îndată că sfânt a vorbit. Care-i păcatul cel mai mare din lume? Iacă vă spun: să rămână după tine nu oameni, ci stârpituri. Asta apoi e păcat odată! Pe acesta n'are să-l ierte Dumnezeu«.

Oamenii cercau să-l liniștească. Dar nu-l puteau, căci se vede în el dospiră atât de mult gândurile acestea, convingerile lui erau așa de puternice, încât trebuia să le spună, »Pe un om de acela, adăugă el, pușcă-l că nu-i păcat. Scapi lumea de o mare nenorocire. Și iată să vă spun eu o lege. Eu m'am făcut beutor, c'a trebuit să mă fac. Dar eu la femei, de când mi-a murit a mea și nu eram beutor, n'am mai privit. Nici nu voi privi. Așa să și facă lege fiecare beutor. Legea asta s'o fi avut și Varava, bată-l« și iar începea ploaia de înjurături, pe când cu ochii căută să afle pe Varava și pe nevastă sa. Și dacă-i putea scoate din ascunziș, îi prindea de gât și zicea: »Iată aici o năpârcă, iată aici altă năpârcă. Prin vinele lor curge venin, totdeauna a curs venin«, și scârbit, îngrozit par'că îi lăsa să cadă mototol pe podele. Apoi ședeă pe laviță, își îngropa capul în palme și începea să plângă. Plângea cu hohot, scuturându-se cu tot trupul«.

Dar' acest de al treilea venia rar beat să-i întâlnească. Venia de celea mai multe ori treaz. Atunci nu-și spuneă gândurile ce-l munceau, ci-i luă pe cei doi și-i ducea să muncească. Părea că-i place tare mult, părea că-l mângăie ca o adiere plăcută, când vedeă pe Varava și pe mure-sa încovoiați sub povoaară.

Sătenii îl întrebau câte-odată pe Varava, cine-i străinul acela, care nu le dă pace. Dar' aici Varava nu răspundeă decât foarte rar, când eră beat-turtă.

— »Cine-i ăsta? Cine să fie, iată pe acesta-l cheamă Gheorghe, e român de-ai voștri și mie mi-a fost jinere. Acum nu-mi mai este, ducă-să dracului și deie-mi mie pace. —

»Și pentru ce nu-ți dă pace Dtale?

Varava se încruntă, și răspundeă în silă.

— »Eu nu i-am zis să-mi iee fata. Da lui i-a plăcut și-a luat-o. Și fata după ce s'a măritat a murit în boala aceea de-i

ziceți voi românii călcătură. De atunci nu mă poate vedea nici pe mine nici pe muiere. Zice că noi suntem de vină, c'am fost beutori». Cuvintele acestea le spuneă Varava cu mare greutate, și când isprăveă îi eră trecută și beția. Tăceă gândindu-se, și în restimpuri fața i-se strâmba ca de groază. Apoi se ridică, luă pe femea de mână, o îmbrânciă afară, și mergeau amândoi la lucru.

Se strinseseră muncitori mulți și drumul înaintă îngrabă. Primăvara după ploaie de-o săptămână, își desvăluă toate podoabele. Se apropia Sângeorgiul.

Și la Sângeorgiu prin sat feciorii umblă de udă fetele. Le duc la isvoare, la fântâni, și toarnă apă din găleată pe creștetul lor curat, să fie tot tinere ca primăvara. Cu drumul ajunseseră până în sat. Și cei de neam străin munciau și în ziua asta de sfântul Gheorghe, iar românii se împrăștiară prin sat pe la căsile creștinilor să prăznuiască primăvara.

Străinul Gheorghe, ginerele lui Varava, nu se duse la casa vr'unui român, ci de dimineață, în ciripitul paserilor, eși la un izvor, unde se udau fetele. Și a privit mult la ele și la ficiori, răsul lor curat i-a pătruns până la inimă, mângăind'o, ș'a rămas apoi cu ochii duși în văzduhul albastru

multă vreme. Ciripiau paserele prin crângurile vecine, se înalță ciocârliă rotindu-se, se chemau cucii de prin viile satului, pe când fetele își numărau anii până la măritare. Străinul rămase mult așa pe gânduri, îmbătat de amintirile de-odată și de răsuflul primăverii.

De-odată din sat dela crișmă s'aude larmă mare, se adună oameni, și în mijloc Gheorghe zărește pe Varava cu muere-sa cum se țineau de piept.

S'a ridicat dintr'una, ca dintr'o bucată, a prins să alerge spre sat, și când ajunse lângă mulțimea de oameni ș'a spart drum, și mâinile lui s'au împlântat în grumazul celor doi.

»Iacă năpârcile« zise răgușit. »nici azi în ziua asta sfântă, nu se astâmpără. Și azi sunt șapte ani de când m'am logodit cu fata lor, într'o zi de primăvară mai frumoasă, mai sfântă ca asta. Dar' iacă, voi nu veți mai învenina aerul...« Și înnegrit la față, le-a prins capetele în palmă și le-a izbit de-olaltă cum ai izbi două oale.

Cei doi se mai svârcoliră puțin apoi se liniștiră.

De întâmplarea aceasta vorbiră mult oamenii și puțini ș'au putut'o tâlcui.

I. Agârbicean.

La marginea pădurii.

Își tremură freamătul dulce
Și jalnic răsună și doinirea
Pădurea cu frunzele crețe
Și mugurii 'ngână și iubirea.

O vraj'a sclipirilor mândre
Se țese în lacrimi de roauă ....
I'atâta durere acuma
În lumea cu vremuri mai noauă.

Îmi picură jalea din pleoape
Alături de lacrima firii —
Așa de duioasă și oftează
O pasăre cântul iubirii.

Un farmec în raz' arginție
Se cerne din zările albastre ....
Cântarea ta-i dulce, natură
Dar grele-s suspinele noastre.

Vidu Rusmin.

Câteva observațiuni asupra filozofiei lui Vasile Conta.

3. Despre libertatea voinței.

În strânsă legătură cu cele zise despre originea și caracteristica puterii de viață stă și teoria autorului despre libertatea voinței. „Înrâuririle din afară ajung totdeauna scopul lor,”¹⁾ zice dânsul. Omul „nu poate nici simți, nici gândi, nici crede, nici voi, nici lucra altfel decât cum îi este poruncit de cătră mediul, care-i trimite impulsii necesare.”²⁾

Dacă fenomenele sufletești și, în special, voirea și lucrarea omenească ar atârna numai de mediul din afară, social și cosmic, care se poate cunoaște prin experiență și observațiune; noi am putea ști dinainte, ce are să cugete, să simtă, și să lucreze un om în anumite împrejurări, cum spune și Conta. „Din natura fatalismului rezultă, — zice dânsul, — că dacă noi am cunoaște cu de amănuntul și cu precizie toate cauzele, cari au să influențeze asupra cutărei persoane, la cutare moment în viitor, noi am putea prezice asemenea cu precizie tot ceea ce acea persoană are să simtă, să gândească și să facă în acel moment; întocmai cum putem prezice apropierea unei comete, sau momentul fazelor lunii, ori al eclipselor de soare și lună.”

Aici iarăș vedem fenomenele sufletești puse pe același nivel cu fenomenele fizice. Ca să putem prezice, și încă în mod precis, determinarea voinței cuiva în viitor, ar trebui să cunoaștem, pe lângă cauzele hotărâtoare din afară, și mediul lăuntric al acelei persoane, adică însușirile morale și intelectuale, moștenite și câștigate, și deci impresiunile ce au să facă asupra-i condițiunile de existență ale mediului exterior. Altfel n'ar fi nici o deosebire între un om și o mașină sau un corp neorganic.

Determinarea voinței animalelor neraționale s'ar mai putea prezice din cunoștința cauzelor din afară, ce au să lucreze asupra-le; pentru că, între ele, fiecare individ are caracterul speciei sale, care ne e cunoscut dinainte. Însă omul, pe lângă însușirile distinctive ale speciei sale, are și un caracter individual, care numai din fapte se poate cunoaște. Și aceleași condițiuni din afară nu au aceeași influență asupra fiecărui om; impresiunile lor sunt deosebite și, uneori,

tocmai opuse, după temperamentul și caracterul fiecăruia.

Din vorbele lui Conta s'ar crede, că el neagă voinței omenești ori ce libertate, ceea ce nu-i adevărat. El admite responsabilitatea morală, și recunoște prin urmare o libertate relativă a voinței, singura posibilă, care stă în facultatea lui rațională de a alege între două sau mai multe motive de lucrare pe acela, care-i convine mai mult. Toată lupta lui Conta este îndreptată în contra liberului arbitriu, pe care mulți l-au confundat și unii și astăzi îl confundă cu adevărata libertate și care în adevăr nu există. Însăș numirea de „liber arbitru” este în sine o contradicțiune, pentru că înseamnă motivarea voinței fără motive.

Neexactitatea cugetării și expresiunilor lui Conta vine din modul lui de vedere materialist și, prin urmare, unilateral, care este un izvor de greșeli. Și în acest mod de vedere e concepută toată opera lui Conta. — Dacă s'ar stabili un echilibriu universal în mișcarea și evoluțiunea lumii, — zice dânsul, — „materia nu ar mai avea într'însa virtutea de a rupe echilibrul și de a reîncepe mișcarea; întocmai cum un ceasornic descărcat nu ar mai putea începe a funcționa, dacă nu ar interveni o forță exterioară, care să rupă echilibrul mașinării prin încordarea din nou a coardei motorie.”¹⁾ . . . Concluziunea acestui raționament ar fi, că materia nu are în sine nici o energie afară de aceea care o primește din afară. Dar atunci, dacă este adevărat principiul materialismului că în univers nu există decât materie,“ întreb care este izvorul energiei și mișcării în univers? Răspunsul, că materia este „nesfârșită,” este neindestulător și nu înlătură semnul întrebării.

Dar virtutea potențială a materiei de a se mișca de sine, recunoscută deja de fondatorul mecanicii, de Galilei, o recunosc azi și o parte din savanții și filosofi materialști, când identifică energia cu materia, și o constată însuș Conta, cum vom vedea mai departe. O nouă probă despre aceasta pare a ne da descoperirea radiului. „Unele fapte — scrie un naturalist în „Revue de sciences — par a proba, că radioactivitatea este proprie, într'un grad foarte slab, ori cărui fel de materie. Dacă este

¹⁾ V. Conta, Teoria fatalismului, p. 20.

²⁾ Idem p. 7.

¹⁾ Teoria undulațiunii p. 7.

așa, materia e departe de a fi nemișcătoare și inertă, cum ni-o închipuim. Ea ar fi, din contră pe cale de transformățiune continuă, deși această transformățiune scapă simțurilor noastre, fiind foarte înceată.⁴

Tot așa de greșit este termenul „fatalism,” în „Teoria fatalismului,” care arată aplicarea legii de cauzalitate la fenomenele sufletești. Ce e drept, Conta deosebește fatalismul numit de el științific de cătră fatalismul teologic sau popular, care întregă influența hotărâtoare a voinței și a faptelor omenești o atribuie numai unei puteri din afară și superioară. Însă știința are pentru această idee un cuvânt mult mai potrivit și mai precis, este *determinismul*. Eră dar mai logic și mai științific a zice „Teoria determinismului.”

Deosebirea între fatalism și determinism e foarte mare. Fatalismul e credința, că tot ce se întâmplă e hotărât dela începutul veacurilor de o putere supremă, este prin urmare inevitabil, nu se poate prevedea, și omul nu poate schimba nimic în nexul lucrurilor. Deosebirea între fatalismul antic și cel religios modern este numai, că cel dintâiu atribuie influența hotărâtoare unei puteri oarbe, unui zeu suprem fără vedere, numit *Fatum*, *Moloch*; pe când fatalismul modern o atribuie lui Dumnezeu, a totștiutor sau providenței sale divine. Determinismul este înlănțuirea cauzelor și efectelor, cari se pot studia și prevedea, și asupra cărora omul are, prin urmare, un grad de influență prin știința și voința sa, cel puțin în cercul lucrării și faptelor omenești. Determinismul deci nu esclude libertatea voinței omenești ca fatalismul.

4. Despre spațiu și timp.

În contra teoriei lui Kant, Conta caută să dovedească, că spațiul și timpul nu sunt forme apriorice ale inteligenței și ale simțurilor, ci ideile lor sunt câștigate prin atingerea sistemului nervos cu lumea din afară, unde spațiul și timpul există de sine. Dacă ar fi forme primitive ale inteligenței, zice Conta, ar urmă ca impresiunile primite prin ori care organ al simțurilor să îmbrace formele de timp și spațiu; ceea ce nu e. Impresiunile auditive, de sunet nu implică idea de spațiu. Tot asemenea cele de gust, de miros, de colorii (?!) și impresiunile simțului lăuntric, de foame, de sete, și toate emoțiunile și simțimintele.

Idea de spațiu, urmează autorul, se naște din impresiunile vizuale; și încă și din acestea numai când vedem cel puțin două obiecte de-

osbite, sau un obiect mărginit, a cărui întindere s'o putem compara cu altele sau cu golul din jurul lui. Când am vedea d. e. pentru întâia oară cerul deasupra noastră, fără stele, fără soare, fără cel mai mic nor; n'am avea decât impresiunea nelămurită de lumină, ea și aceea care o avem închizând aproape ochii și primind numai printre ploape impresiunile luminii. Această singură impresiune nu ne-ar putea da idea de spațiu, dacă n'am avea-o dinainte.

Despre timp ne spune în alt loc, că idea lui se naște din mișcare. Închieierea: „Așa dar spațiul și timpul există aieva, în lumea din afară.”¹⁾

În „Fundamentele metafizice,” Conta începe a ne da o adevărată teorie a ideilor de spațiu și de timp, dar se oprește la mijlocul drumului, și rămâne tot la vechia părere, că ele există, ca și materia, în afară de inteligență. „Corpul simțit, — zice dânsul, — are între însușirile sale forma. Dacă el dispăre, lăsând locul gol, forma singură rămâne (în minte). Toate formele posibile constituiesc spațiul. . . . El este posibilitatea de a simți un corp.”

„Timpul este forma mișcării corpului simțit. Când corpul nu se mișcă, nu mai simțim mișcarea, dar ne rămâne în minte posibilitatea mișcării.”²⁾

Dacă Conta ar fi continuat analiza ne-ar fi dat adevărata teorie a spațiului și timpului. Dar el confundă aceste idei, cari nu sunt decât forme goale ale inteligenței, cu mișcarea și întinderea, proprietăți reale ale lucrurilor, din cari sunt derivate ideile de timp și spațiu; ba, în alt loc, confundă și cu însaș energia, care produce mișcarea, și numește spațiul, *forța multiplicată*, născută din *mai multe impresiuni deodată*, și timpul *forță* născut din impresiunea repetată a mișmării *forța repetată*.³⁾

5. Despre înțelesul și rolul metafiziceii.

Conta ne spune, și n'avem cuvânt de a ne îndoi, că sistema sa, de și samănă foarte mult cu a lui H. Spencer, este originală; și arată câteva puncte, prin cari el se deosebește de Spencer. Astfel sunt: „Ondulațiunea materiei în curbe suitoare și coboritoare,” numite de Spencer ritm: „formele evolutive” sori, planete, plante, animale), și „formele neevolutive,” (părți din materia individualizată) ș. a. Spencer încă arată, că ideile de spațiu, timp, cauzalitate, sunt câștigate din experiență; dar el rămâne în

¹⁾ Teoria fatalismului ed. franc. p. 100.

²⁾ Funeam. metafiziceii, p. 141.

³⁾ Conta. Introduction à la métaphisique, p. 137—138.

rezervă și nu răspunde întrebării, dacă spațiul și timpul există aievea și în lumea din afară. O deosebire și mai mare între Spencer și Conta este în modul, cum înțeleg ei metafizica și rolul ei. Chemarea și tema filosofiei este după Spencer de a coordona rezultatele deosebitelor științe și a le completa unele prin altele. El stabilește ultimele cunoștințe la cari poate ajunge observațiunea directă în studiul fenomenelor; numește aceste cunoștințe „primele principie,” și pe temeiul lor explică toate fenomenele. Se oprește înse la marginile experienței. Ce este materia? Ce este energia sau puterea ei? ce e mișcarea, care e originea și începutul ei? Cum se transformă atracțiunea și repulsiunea, și corespunzătoarele lor în mișcare, cohesiunea și căldura, în electricitate, lumină, afinitate chimică, putere organică sau vitală? Cum se naște simțirea și inteligența? Spencer se oprește înaintea acestor fenomene, ca înaintea unor taine, cari fac parte din marele mister al incognoscibilului, al puterii creatoare, încă neînțeleasă de mintea omenească, Spencer împacă materialismul cu idealismul, hotărăște marginile între știință, filosofie și metafizică, și nu merge mai departe. El lasă religiunii misunea de a îndestuli trebuința metafizică a omului.

Conta afirmă, că „în contra părerii unor pozitiviști, metafizica se impune ori cărui cugător ca o necesitate intelectuală.” Și, după ce la început el pare a confunda metafizica cu ceea ce Auguste Comte și școala sa numește filosofie, adecă cu sistemizarea principiilor generale ale științelor pozitive; mai târziu îi dă o foarte bună definițiune. Metafizica — zice dânsul — caută să explice întreg universul dintr'un principiu general. Acest principiu este o ipoteză, întemeiată în parte, însă numai în parte, pe datele științelor pozitive, este o ipoteză, ce nu se poate verifica. Prin aceasta, metafizica e o știință și o artă totdeodată; o știință, întru cât pleacă dela principiile științelor pozitive, întemeiate pe observațiune și experiență, și o artă, întru cât caută să lămurească și se completeze cunoștințele experimentale prin creațiuni ale imaginațiunii, asemenea operelor de artă. ¹⁾

Dar întemeiând metafizica sa pe materie și negând viitorul religiunii, Conta mi-se pare că face două greșeli.

A privi materia ca principiu suprem sau ca esență a tuturor lucrurilor și fenomenelor este, în adevăr, o ipoteză; însă o ipoteză ne-

întemeiată pe știința experimentală, de vreme ce nici simțirile și experiența din afară, nici simțul interior nu ne pot spune ce este materia, cum nu spune, d. e. conștiința cului nostru ce este voința, principiu pe care Schopenhauer generalizându-l și Aplicându-l prin analogia lumii din afară, întemeiază metafizica sa. E firesc astfel, ca o sistemă întemeiată pe un principiu greșit să ne însufle din capul locului neîncredere. De aci putem vedea, că și mințile geniale, fiind deprinse a privi toate fenomenele dintr'un punct de vedere unilateral, aici din punctul de vedere al observațiunii exterioare, sunt puse în mod fatal pe calea de a ne da idei și aprecieri unilaterale și neexacte, mai ales despre fenomenele biologice, atât de complicate și grele de studiat.

Un exemplu psihologic foarte instructiv ne dă în această privință însuș Conta. Omul născut orb, căruia i-s'a redat vederea, nu are aceiași imagine despre lucrul văzut, care o avea numai prin pipăit. Numai prin o lungă deprindere, prin care senzațiunile vizuale s'au asociat cu cele tactile, ajunge să recunoască însușirile optice ale unui lucru numai pipăindu-l, sau însușirile tactile numai văzându-l. Prin analogie, urmează autorul, trebuie să admitem, că simțul interior și cel exterior al omului se află în acelaș raport ca simțul văzului și pipăitului la orbul operat. Cunoștințele câștigate prin simțul exterior nu pot fi identificate cu cele câștigate prin simțul interior. De aci deosebirea între materialisti și spiritualisti, cari nu pot admite, că spiritul și materia sunt acelaș lucru. „Astfel, lupta atât de arzătoare între acești adversari este aproape o simplă distincțiune de vorbe.” ¹⁾

Aici vine întrebarea de mare însemnătate, dacă fenomenele, mai ales cele sufletești, se pot cunoaște mai bine, studiate din punctul de vedere al observațiunii exterioare sau al „materiei,” în mod mecanic, cum face autorul, sau din punctul de vedere al observațiunii interioare sau a puterii numită de dânsul „spirit,” în mod dinamic sau psihic? Cred că nu se poate pune la îndoială faptul că, pe cum fenomenele mecanice, fizice și chimice se pot studia numai prin observațiunea exterioară; așa fenomenele sufletești se pot studia numai prin observațiunea lăuntrică, iar experiența din afară nu poate decât să lămurească și să completeze acest fel de cunoștințe. Apoi e știut, că psihologia e punctul de plecare și temelia tuturor științelor morale, și prin analogie este și acelor fizice.

¹⁾ B. Conta. Les fondaments de la methaphisique, p. 33—34.

¹⁾ Idem. Le fondements de la methaphysique. p. 180.

Mai grea de combătut pare a fi aserțiunea lui Conta, prin care neagă viitorul religiunii. „Metafizica religioasă — zise dânsul — este menită a dispărea și a nu coesista cu metafizica științifică, prin faptul că ea se transformă, ca să dea naștere acesteia.“ Aceasta eră și părerea lui A. Comte cu privire la raportul dintre religiune, metafizică și știință; și, în ceea ce privește religiunea, pozitivistii susțin și astăzi această părere. Tot așa susțineau naturalistii în literatură despre poezie, că ea va termina prin a deveni știință. Astăzi curentul religios și idealist au luat un nou avânt. Adevărul e, că religiunea, ca și poezia, vor trăi alături cu știința, cât va trăi omenimea. Pentru că fondul religiunii e același cu a metafizicii. Numai în formă se deosebesc. Formele religiunii, prin cari se înțeleg aci dogmele, potrivite după inteligența și gradul de cultură a popoarelor, se pot schimba în viitor; dar fondul rămâne același. Chiar dacă știința va reuși vreodată, cum cred unii savanți, sau dacă va fi reușit deja, cum susțin alții, (vezi „Enigmes de l'univers“ de Haeckel), să deslege toate enigmatul universului, și să cuprindă astfel întreg terenul, religiunea și cultul ei va rămâne și atunci. Pentru că ea este legătura intimă omului cu universul și cu puterea supremă, care i-a dat naștere. Din această legătură izvoresc simțimintele religioase pe ori care treptă a dezvoltării omenesti, începând dela starea de sălbătăcie până la cea mai înaltă treaptă a culturii. De aci vine frica și respectul sălbaticului de Ființa cunoscută, care își arată puterea prin lumina și căldura binefăcătoare, prin trăsnete, cutremure și alte fenomene ale naturei; și tot de aci vine încrederea omului cult în legile neschimbate ale naturii, simpatia și admirațiunea lui pentru minunile și tăria universului, iubirea pentru tot ce e frumos, și mila pentru tot ce viețuește și suferă. Știința nu poate decât să lămurească și să întărească această legătură. Prin urmare religiunea va exista și atunci, când, după o prea cutezată părere, mintea omenescă ar deveni atotștiutoare și metafizica n'ar mai avea loc. Pentru că, de și fondul lor moral și intelectual este același, dar partea care predomină în metafizică e mai mult cugetarea, însuflețită de imaginațiune; pe când esența religiunii e simțământul.

De aci se poate vedea și lipsa de temeiuri a altei afirmațiuni a lui Conta, și anume că „morală este în perioada materialismului cu totul despărțită de ideile metafizice.“¹⁾ Despărțită

de metafizică, da, ca și psihologia experimentală, ca și fizica, fiziologia și alte științe, cari însă toate își au în metafizică fundamentul lor încă neaccesibil experienței. Precum dogmele religioase formează temelia moralei pentru poporul necult, tot așa metafizica pentru omul lămurit prin știință. Aceasta o recunoaște însuși Conta, când zice pe pagina următoare: „Aceasta (adecă neatârarea moralei de metafizică) nu împiedecă însă, ca morală să aibă fundamente solide în natura omului, și să constituie pentru investigațiunile științifice o disciplină deosebită și de sine stătătoare.“

Cari sunt aceste fundamente? Le spune autorul în altă parte: instinctul conservării proprii a individului, din care se naște tendința către fericire și către un ideal de viață tot mai înalt; și instinctul conservării speciei, care se arată uneori mai puternic decât al conservării individului și din care se nasc simțimintele altruiste: simpatia, dreptatea, mila, patriotismul, iubirea de omeni. Dar acest fond al naturii omenesti nu este el oare cea mai înaltă problemă a metafizicii? Științele experimentale, fiziologia, psihologia, istoria etc., pot studia toate fenomenele, prin cari acest fundament se manifestă, dar nu pot spune nimic prin ele însele despre însuși fondul sau esența naturii omenesti și în general, a vieții.

Apoi modul de vedere, sub care privește cineva lumea, omenimea și propria sa viață, are o foarte mare influență asupra modului de a înțelege destinațiunea sa în lume, legătura sa cu natura și cu semenii săi, și asupra simțimintelor morale, ce nasc din cugetarea despre aceste probleme.

Scrierile filosofice ale fiecărui timp au o mare influență asupra moravurilor, asupra literaturii și întregii vieți a societății. Acesta ne face să regretăm cu atât mai mult timpuria disparițiune din viață a lui Conta. Stîns în floarea juneței, el n'a avut timpul necesar, să lucreze pe îndelete și să ajungă la o plină dezvoltare a activității sale intelectuale, pentru folosul societății și pentru gloria neamului său. De sigur, aceasta e cauza îndoielii și umbrei de melancolie, ce se vede la sfârșit în cugetarea acestui spirit, altfel atât de cumpănit, atât de liniștit și, după spusa amicilor săi, totdeauna vesel.

„Dacă oamenii își schimbă părerile după împrejurări, cari variază în nemărginit, unde e dar *adevărul adevăr*? — zice dânsul în ultima sa scriere. „Sau, când putem zice, că-l

¹⁾ Încercarea de metafizică materialistă, p. 149.

cunoaștem? Nici odată. Pentru că totul se află în o veșnică schimbare.“¹⁾

„În fața mării — zice prietinel său, D. D. Rosetti Tețeanu — în fața mării cu undele ei nenumărate, cari ajunse la marginea extremă a existenței lor, la țerm, se ridică în sus desemnând un punct de întrebare, el scrise: „Aceste considerațiuni par a legitimă concluziunea scep-

tică, că *nu e pentru noi decât un singur adevăr, că adevă noi nu putem cunoaște nici unul.*“ După ce a subliniat aceste cuvinte, cari aveau deviză fatidice, și înainte de a termina fraza, el odihni cu privirea pierdută în depărtarea fără margini, captivantă icoană a ondulațiunii universale.“¹⁾

M. Străjanu.

Poeme în proză.

Ipopotama ...

La Anvers, într'o după amiază limpezită, priviam din turnul catedralei, la orașul cel neodihnit. Printre clădirile noi, înegriau ici și colo întărituri de granit din alte vremuri, legând amintirea trecutului trainic, cu statornicia timpurilor de astăzi.

Anversul a fost în totdeauna brav și înbelșugat. Din spre port veniau sgomote amestecate de muncă și chemări de sirene. — Escautul se deschidea în mare, ca o trompă prin care se respiră. Pe zarea apei se schițau umbre de vapoare, care veniau și plecau, târând după ele coloane de fum. Canalele portului gem și ele de greutatea vapoarelor.

Anversul tot, pare o gură de monstru, prin care înghite și varsă energie omenească.

Din bogăția oamenilor de aici, a înflorit arta lor de pe vremuri. — În evocațiunea aceasta glorioasă, revăd străzile înguste ale Anversului, cu câteva veacuri în urmă, când colțul acesta de pământ binecuvântat, tresăria de inspirațiunea maistrilor și de prisosul bogățiilor. Pe atunci breslele și corporațiile negustorilor, treceau strălucite în sunetele fanfarelor, sărbătorind câștigul, pe când Rubens cel sănătos și jovial, le încruciașă drumul ca un triumfător, bucurându-se în barba lui de flamand, c'a prins o mișcare sau un erou, pentru o pânză viitoare.

Cu ochii minții îl văd venind spre catedrală ca să-și vadă »Coborîrea de pe cruce«. L'am urmărit de departe, cu mersul lui îndesat, deschis la față și rumen, de parcă i-ar fi răs soarele în ochi. Dar închipuirea mea, vreă să se cufunde tot mai mult în lumea trecută. Și atunci de pe o altă uliță scot în drumul lui

Rubens, silhueta elegantă a lui Van Dyck cel genial. Întâlnirea lor e ca'ntr'o explozie de lumină. Îi văd alătura la braț, cu mantiile fâlfâind și râzând sgomotos de amintirea vr'unui model. Veselia lor se curmă deodată, căci dintr'un colț mai dosit, îi strâmbă și-i râde, Teniers cel bătrân și caraghios.

Ce flori învolte, cu roade nebănuite, au crescut în totdeauna pe pământul Flandrei!

Trezit din viziunile trecutului, mă uit iar în susul Escautului, și-l văd cum se deschide în mare ca o trompă de monstru, care aspiră și varsă bogățiile lumii. Prin gura deschisă a Anversului, pare că se hrănește de multă vreme, trupul trândav și inform al Europei bătrâne. Și acolo unde este gura, natura cea meșteră a așezat și capul, la toate viețuitoarelor, robindu-i unul altuia, ca într'un blestem veșnic.

M'am coborît din turnul vechei catedrale, tocmai când începuse să cânte carionul. Armonizarea de sus, veniă pe urma mea prin bolta întortochiată și sombră, amestecându-se într'un murmur surd. Cum coboram scările, prin mirosul umed și mucigăit, luminat numai la întorsături de răsufăturile din turn, mi-se părea că pătrund în profunzimea vremilor. După ce am ajuns jos, în aerul proaspăt de-afară, am rătăcit în neștire pe străzile burgului legendar, ascultând de departe, tânguitul carionului din turnul catedralei.

Într'o vreme ajung în fața unei porți mari, pe unde intrau și ieșiau mai ales copiii. Mi-s'a spus că acolo-i grădina zoologică. M'am dus și eu să văd lumea animalelor din lăuntru.

¹⁾ Le fondements de la métaphysique, p. 129.

¹⁾ Din prefața »Teoriei ondulațiunii universale, ediț. franceză, de D. D. Rosetti Tețeanu.

Aproape de intrare, într'o cușcă enormă, erau șase lei foarte frumoși și mândri; alături, tot în lung, stăteau închiși tot atâția tigri și mai încolo scânteiau panterele. — Curios însă că toate aceste forțe, așa de înarmate și feroce, deschideau toate gura, nu pentru ca să sfășie, ci ca să cerșască mâncare.

Pretutindeni numai guri deschise și foame!..

Vulturii de pe colțurile stâncilor, deschideau și ei ciocurile, ca niște cerșitori gheboșiți.

Într'un lac de-alături, o focă flămândă spintecă lungul apei, cu trupul scos afară mai pe jumătate, chelălăind ca o cățea bătută.

Cu cât înaintam prin grădină, cu atât spectacolul animalelor se tot vrâstă:

Pe după o îngrăditură grea de fier, se vede un elefant, urcat cu picioarele de dinainte de stinghia gardului, așteptând lacom, cu gura căscată larg și cu trompa dată pe spinare. Un paznic îi adusese o căruță cu resturi de zarzavat și luând maldări întregi cu furca de fier, îi vâra în gura bestiei gigantice, ca într'un coș de moară. Elefantul se lăsă atunci de pe stinghie și mestecă hrana între fălcile lui uriașe; după ce înghiți, se ridică din nou așa enorm și greoiu, cu picioarele de dinainte pe stinghia gardului și scoțind un strigăt străbătător, rămâne tot cu gura deschisă și cu trompa înălțată ca într'o implorare așteptând mâncarea. — În vremea asta, aud mai de depate un alt tipet straniu, scăpat ca dintr'o vrană destupată, care sfășia toată grădina într'o continuă milogire.

Paznicul văzându-mă nedumerit, mă întâmpină îndatoritor:

— A fâtat ipopotama și-acum cere mâncare..

— Ipopotama?

M'am dus atunci într'acolo curios: În fund locul eră prăvălat și se coboră până într'un ochiu de baltă. Povârnișul acela cu apa din mijloc, eră înconjurat c'un gard de fier. Între balta de jos și înconjorul de fier, se vede o ipopotamă monstruoasă, alergând dolofană la deal și la vale. Pe marginea apei eră culcat fătul ei proaspăt și diform. Ipopotama își mirosia mai întâiu malacul de jos, așa cum stă ghemuit pe marginea bălții și după ce se încredință că-i al ei tot, se urcă pe povârniș mă-tăhăloasă, grăbindu-se greoaie și stângace. Cum ajungea la gard, ridică capul grosolan, din care abia se mai vedeau ochii mici și deschizând o gură umedă și catifelată, țipă ca într'un plâns, de sfășia toată cealaltă zarvă. Lumea îi asvârlea

în gură, ca într'un cuptor, care ce aveă, până când ipopotama strângea odată fălcile ca sub un teasc și înghiți. Nu întârziă decât pentru o îmbucătură, după care se întorcea și-o luă la vale așa tăvălucită și caraghioasă, tremurând pământul sub ea. Revederea puiului ei urât, eră bucuria și tremurul dânzei de fericire. Dragostea aceasta ținea numai cât un ciugulit, căci ipopotama flămândă, se întorcea și duduia povârnișul din nou cu urcatul și deschizând aceeaș gură enormă și lacomă, cerșește strident ca-ntr'o milogire. Când o vedeai sbătându-se, așa mototoală, între foame și iubirea de mamă, urcând și coborînd acelaș povârniș, te gândeai fără să vrei la biata omenire, care robește și ea din toate timpurile, între cele două instincte fatale.

Urmărit de toate gurile, ce se deschideau lacome în grădina animalelor, am ieșit amețit și m'am dus pe malul portului. — Canalele de-acolo, pline cu vapoare grele, mi-se păreau atunci fălcile largi ale unui monstru, care strâng între măsele și mănâncă prada ce le-a căzut în gură. Escautul tumultos se întindea în spre Marea nordului, ca o trompă gigantică, care aspiră și amăgește bogățiile.

Mari și lacome erau gurile animalelor, dar gura aceasta a omenirii, pare că le-ar înghiți pe toate!..

Ceea ce e umilitor însă pentru om, e să știe, că chiar geniul, atârnă tot dela săturarea gurilor lacome.

Să legi lumina și inspirațiunea, de belșugul și mâncarea timpurilor, — aceasta este o condițiune, care trebuie să înfrunte mult mândria omului..

O! Rubens, Van Dyck, Teniers... știți voi c'ați avut de *colaboratori* la gloria voastră, pe țăsătorii de lână harnici, pe negustorii îndrăsneți și pe toți breslașii de atunci? Din amestecul acesta de gânduri, m'am pomenit apoi urmărit ca de-un spectru ironic, de gura aceea deschisă și lacomă, a ipopotamei din grădina zoologică dela Anvers. Azi, când mi-aduc aminte de Anvers, ori unde m'ași întoarce, printre prietini, sau la sărbători, pe stradă, sau la munca zilnică, capul cel hidos mi-se întinde din toate părțile, ca un simbol urât al vieții, țipându-mi straniu:

— Ipopotama... ipopotama..

Ioan Adam.

Madona de Lourdes.

*Smerit Bernadeta se 'nchină
La poalele mutelor stânci,
De dorul Mariei suspină
Cu ochii spre zarea senină —
Ca dusă pe gânduri adânci.*

*În taină cereasca regină
Purtată pe nori arginții,
Încinsă 'n fășii de lumină
Pornește din bolta senină
În dulci, îngerești armonii.*

*De-a stâncilor coame cărunte
Se-aud fermecate doiniri ...
Mii paseri pe-a Gavului punte
Îngână: „Fecioara la munte“
În blânde, în dulci ciripiri.*

*Chiar Gavul de spaimă tresare
La vraja firescului cânt,
Pe valuri ia blânda cântare
Și-o duce departe la mare,
S'o cânte la 'ntregul pământ.*

*Copila tresare surprinsă
De chipul ei gingaș, plăpând,
Întreagă 'n lumină cuprinsă
De-o flamură-albastră încinsă
Pe brațe rozariu purtând.*

*Dar chipul sositei Fecioare
Senin ca o stea din senin,
Mai alb e ca 'ntâia ninsoare,
Mai alb ca lumina din soare,
Mai alb ca bobocii de crin.*

*Și par'că și vântu-i cuminte,
Nu mișcă frunzișul din văi,
Nici Gavul nu vreă să se-alinte
Cu-a apei șirete cuvinte,
Ticnind ale undei bătăi.*

*Și-atunci fermecata regină
Șoptește cu 'n glas răpitor:
„Născuta's din veci fără vină;“
Apoi c'o privire senină
Copilei zâmbește cu dor.*

*Fetița smerit genunchiată
Pe pajiștea fără de flori,
Se simte de un dor fermecată
De par'că mereu o 'nsăgeată
Ai dragostei tainici flori.*

*Ca 'n visuri pierdută — de frică
Nimica ei nu i-a mai spus ...
Maria spre cer se ridică
Și zările albe despică
Cu drag surizându-i de sus.*

Dela Bistrița.

R â n d u n i c a.

*Tu ai adus la noi seninul,
Copil de peste mare-albastră —
O, sburdă-mi, dragă rândunică,
Și-mi ciripește la fereastră!*

*În triful tău e voioșia
Atâtor mândre dimineți
Și triful tău renaște 'n pepturi
Fiorul veșnicei vieți.*

*Azi țara mea se înveșmântă
Cu 'mbălsămatele-i odăjdii,
Azi mi-ai aprins în suflet iarăși
Ferbinte flacăra nădejdi.*

*Ea crește plin — și veselia
Îmbățișează casa mea;
Eu totuși deslușesc în mine
O teamă, dragă rândunea:*

*Tu vei plecâ la toamnă iarăși
Spre țări etern scâldate 'n soare,
Tu vei plecâ — și'n minte-mi sună
Că toate 'n lume-s călătoare!*

D. Crainic.

LIPSA ABSOLUTULUI ÎN VIAȚA PRACTICĂ ROMÂNEASCĂ.

De Dr. Cassiu Maniu.

Realismul poate fi relativ și absolut. Atunci când individul cunoaște ultimele rațiuni ale universului, ale existenței sale, — adică când va fi viața sa reală încoronarea măreței manifestări ale geniului universului, atunci se începe pentru el adevărata viață în grandoarea ei hărăzită prin însași grandoarea creațiunii universului.

Realismul acesta este absolutul realism, fiindcă numai el are toate criteriile absolutului inteligibil: unitatea, continuitatea și armonia. Să cercetăm de ex. momentul cel mai important în viața practică: *binele*, acel absolut, ce exprimă mai strălucit grandoarea planului universului.

Există o necesitate ce ne face să recunoaștem, că este *o lege cosmică*, că orice lucru numai așa are înțeles, adică numai așa poate fi înțeles de mintea gânditoare, dacă posedă unitate, continuitate și armonie. Mai elocvent ne convingem despre ăst adevăr din operele muzicale a celei mai sublime arte. Unde lipsește motivul, ideea unitară, acolo nu există legătură între sunete prin urmare nici înțeles. Inteligență creatoare nu poate crea fără a crea în unitate, în continuitate și în armonie. *Astfel și noi cu toate lucrările noastre numai așa vom putea da o operă perfectă, dacă aste ne-strămutate criterii se vor găsi în înlănțuirea tuturor faptelor, ideilor, sentimentelor noastre.* Iar fiindcă din toate se vede, că aceasta trebuie să fie tendința universului, trebuie să admitem și aceea că și binele absolut este întruchiparea astor trei criterii nedespărțite.

Așadară întâia lege absolută pentru mintea practică este unitatea, continuitatea și armonia binelui în viața practică.

Să vedem acum prin ce se manifestă lipsa ăstui bine absolut în viața practică politică românească, cari sunt efectele sale, cum s'ar putea mai ușor delatură și cum s'ar putea asigura în — stăpânirea lui asupra muncii uriașe a apărării intereselor înalte a neamului românesc.

Se știe, că în viața practică românească nu găsim nici unitate, nici continuitate, nici armonie. *Cauza este: că politica noastră de toate zilele e lipsită de fond și nu-i lămurită sfera sa. Ce formează fondul unei politici conștii naționale, dacă nu însași națiunea cu trebuințele sale atât de variate? Ce formează sfera sa, dacă nu întreg complexul de posibile scopuri, împreună cu indivizii cari sunt predestinați a lucra pentru atingerea lor? Atât elementele constitutive ale fondului, cât și ale sferei politicei naționale, ar trebui se întrunească criteriile unității, continuității și armoniei, pentruca se poată fi capabile de tratament politic și de a fi privite prin urmare de realități politice în înțeles absolut.*

Unitatea, continuitatea și armonia asta numai atunci se poate ajunge, când o colectivitate de indivizi are pătrunderea se înțelege, că numai în ideea binelui se regăsește armonia universului, numai în ea există scop universal, prin urmare continuitate, și numai ea are puterea formării și conservării unității spirituale. Urmează că pe cum universul

se regăsește pe sine în ideea armoniei, tot așa o *națiune se stăruiască întru a se regăsi pe sine însaș* în acelea creațiuni ale eroismului, științei, artei, tendențelor oneste de tot felul, cari sunt armonioase, prin urmare sunt produsele unui spirit armonios, unitar, continuu, „decă treaz totdeauna. Adecă a unei *puteri* despre care se poate susține cu tot dreptul că poartă pecetea geniului propriu național. Acest mare curent de însănătoșare sufletească prin regăsirea eului său propriu al națiunii trebuie cuprins în totalitatea sa, și astfel înțeles cu mintea, pentruca se treacă în acte publice, ce numai întemeiate pe convingeri neresturnabile pot produce progresul general național. Așadară trebuie să deschidem tărâmurile date dela fire a dezvoltării naționale, și se le exploatăm neconținut că de acolo scoțând la lumină marile opuri ale ingeniilor române, neamul românesc în toată întinderea sa să-și poată forma o conștiință tot mai viuă, tot mai lămurită despre armoniile ce le găsește observatorul atent între toate manifestațiunile sufletului său propriu național. Acest curent de regăsire, să-l dorim, și să lucrăm cu toții ca să se reverse preste câmpiile părăsite a vieții noastre publice practice, căci altfel viața practică politică națională, în lipsa absolutului celui de căpetenie, nu va avea nici când fond spiritual. Un fond pe lângă care să se înșire ca mărgelile: simțirea noastră întreagă, bucuriile noastre și mângăierile pentru viitor ale noastre.

Ideea binelui absolut se manifestă din punctul de vedere a unității, prin scopurile a căror depositari sunt națiunile în planul universului. Scopul ăsta este binele propriu al națiunii. *Dacă o națiune nu-și vrea binele propriu, nu va avea viață practică unitară adevărată.* Iar dacă în lupta sa pentru atingerea binelui propriu *cedează*, viața

sa unitară practică, nu mai ofere *continuitatea* impusă prin ideea absolută a binelui. Așadară să fie continuitate în gândirea noastră ca să poată fi sistem în lucrarea noastră practică politică spre a se putea întruchipă fericirea neamului și a tuturor fiilor neamului românesc. Fericirea asta, ce nu este altceva decât regăsirea propriului eu a fiecăruia, în națiune, și a națiunii, adecă a geniului națiunii, în fiii săi, introduce o gândire concentrică, ceea ce mijlocește realizarea unității pretinse absolute a vieții practice naționale.

Ajunși la acest punct, să facem o reprivire amănunțită asupra întregii vieți practice naționale. Să constatăm înainte de toate, că pe cum la alte popoară împedecate în dezvoltarea firească, criteriile acestea, ale absolutului celui mai necesar: a binelui, lipsesc, — întru adevăr ele lipsesc și în aranjamentele vieții noastre politice. Am întârziat cu trei veacuri în asemănare cu Italienii, Francezii etc. de a porni curentul conștiinței spre a ne regăsi. Am cedat totdeauna și pe toate terenele, chiar și acolo, unde nu ar fi putut pătrunde nici o forță exterioară. Am pierdut astfel firul puternic al continuității vieții noastre ca individ, ca familie, ca religiune, ca artă, ca știință și ca energie națională. Abandonând terenul de luptă al fericirii noastre celei mai îndreptățite, fiindcă ea singur este nedespărțită de fericirea semenilor nostri, ne-am pierdut unitatea, am devenit ca și o armată resfirată, ne-am pierdut străbuna disciplină, străbunele indeletniciri răsboinice, și din popor cuceritor am devenit material de exploatare de tot felul. Și oare sunt semne, că după atâtea suferințe și triste experimentări, vom găsi calea adevărului?! Sunt și azi posibile acele mari revoluțiuni interne ale unei națiuni, ce dovedesc, ori cel puțin sunt prevestitoare, că sufletul național, și-a redobândi căldura de viață

aducătoare a unui spirit pus în mișcare, aprins de propriile și *originalele* idei și sentimente mari?! Răspunsul ni-se pare nedespărțit de analizarea și înțelegerea tuturor scopurilor naționale și de aprecierea justă a individualităților cari fac împreună națiunea și a forțelor ce dau *relief* sferei vieții noastre practice naționale în raportul criteriilor absolutului bine.

Cu cât o națiune este mai mare eticește și spiritualmente, cu atât mai mult reprezintă ideea omului desăvârșit și cu atât are mai multă forță durătoare. Prin urmare scopul principal este: ca viața practică românească se producă tot mai mulți indivizi valoroși pentru realizarea idealurilor omenești etice și spirituale. De aici urmează, că cine vrea să dea o icoană credincioasă a planului de dezvoltare a națiunii sale în concertul popoarelor, trebuie să se întrebe înainte de toate: care este legătura între dorita mărire viitoare morală și spirituală, și între starea ei actuală? *Asta legătură este forța internă personală a fiecărui membru al națiunii pe care se întemeiază tot mai mult însuș ordinea socială. Tot ce eticește și spiritualmente contribuie la capitalul forței interne personale, trebuie dat membrilor națiunii dacă națiunea vrea să realizeze întru sine criteriile binelui absolut.*

Iată dar, cel mai înalt scop posibil al unei națiuni, un scop în care regăsim și unitatea și continuitatea și armonia. Un scop pentru ajungerea căruia națiunea e datoare a face toate eforturile. În punctul acesta trebuie să aibă o națiune înălțimea caracterului pentru a se menține la gradul recunoscut al demnității și a dreptului său egal întru toate, cu ale altor națiuni. Pentru acest motiv, se adunăm toate eforturile singuratice, atât indivizii, cât și grupele — într'o avântare îndârjită și iresistabilă spre a ne

cucerii libertatea morală a vieții private și publice, fiindcă ea este începutul realizării ideii omenești prin națiune. Prin individualități, ce dispun de această forță internă, personală, se poate porni dezvoltarea firească, care va deschide porțile libertății și va îngădui afirmarea destinului propriu.

Dela forța sufletească, de care dispun singuraticii membrii ai națiunii în anumite epoce, atârnă mersul grăbit sau tardiv a acestui avânt, care fiind congruent cu tendința binelui absolut al universului, este îndreptățit, și ori cine i-s'ar opune, s'ar declară însuși de „hors la loi“ — vogelfrei, — însuș s'ar osândi a fi scos din societatea omenească. Trebuie se înțeleagă fiecare, că asta generală concentrare a muncii noastre practice mai ales și mai întâiu în *viața politică* trebuie să se manifesteze. Numai așa vom putea afirma despre națiune că are o înaltă conștiință politică practică. Trebuie fiecare român să admită, că numai prin înțelegerea și introducerea în straturi largi a ideii unității, continuității și armoniei binelui național, ca tendință ce stăpânește lumea întregă, vom avea indivizi statornici, de caracter, chibzuiți și gata la luptă, la jertfă. Indivizi, ce foarte mult ne lipsesc ori încât' o privim. Apărarea instituțiilor noastre numai singur pentru aceea nu ne succede, că sunt foarte rar la cârmă lor, bărbați desăvârșiți, individualități oțelite prin praxa vieții întemeiate pe unitatea, continuitatea și armonia vieții lor practice cu fondul amintit al politicei unui popor. Numai prin lipsa cunoașterii acestui absolut politic principal al vieții practice, se poate explica lipsa forței sufletești. Lipsa aceasta va aduce peirea asupra instituțiilor noastre naționale cu siguranță matematică. Lipsa acestei forțe individuale sufletești a pierdut Ardealul la 1868, a făcut că legea egalei îndreptățiri ale naționalităților nu

a fost executată, și ea este cauza că ne lipsește organizațiunea politică. Nu vom dispune de aceasta forță sufletească până când ne va lipsi *cultul* formal al unității, continuității și armoniei vieții practice naționale fără de cari nici națiunea, nici fi săi, nu vor face nici un pas *înainte*, ci în lipsa unei afirmări *conștii*, ale cărei rădăcini să fie *adânci ca însaș legea amintită a universului*, vor perde toate tărâmurile proprii înaintării *atât individuale, cât și naționale*.

Aceasta unitate, continuitate și armonie, trebuie deci să ne fie o sfântă treime a vieții noastre practice românești. Când va fi cunoscută, recunoscută și acceptată asta lege a spiritului practic, și când fiecare român va considera ca datorință a sa, de a-și preface într'o normă nestrămutată a vieții sale practice cunoașterea absolutului și a criteriilor sale ce azi vedem că lipsește adese chiar și celor mai de frunte ai națiunii, cu un cuvânt: când cultura se va fi înstăpânit în locurile ignorate până acum ale conștiinței tuturor, atunci dela sine va urmă învierea și pentru acele scopuri *posibile* ce așteaptă ca să fie chiesmate la viață largă din ascunzișurile actuale ale vieții restrinse, reduse, lipsite de aierul libertății și a neatârării.

Astfel, forța sufletească, ce purcede conform celor trei criterii ale binelui absolut, ne va aduce libertatea și neatâr-

narea. Iar acestea recucerindu-le, sfera tuturor scopurilor posibile va crește în măsură cu aptitudinile neamului românesc de a se afirma ca o națiune cuminte, nobilă și capabilă de cel mai călduros altruism. Semnul neamurilor învingătoare în lupta pentru viață!!

Libertatea și neatârarea sunt postulatul cardinal al afirmării de sine a realismului absolut. Numai un individ neatârător poate să-și aducă munca vieții sale în congruență cu principiile des amintite ale binelui absolut. Chiar pentru ăst motiv, Fichte, în genialele sale scrisori cătră națiunea germană, *pretinde* dela fii neamului său, se-și creeze prin muncă conștie și sirguintă prevăzătoare o situație materială neatârnată. Din ăst motiv, zice doctorul ginților, că cine nu lucră, să nici nu mânânce. Iată, întâiul teren de manifestare a forței personale interne: conservarea de sine în neatârare, prin muncă cinstită, perseverantă. Dar atât neatârarea cât și libertatea, trebuesc să întrunească criteriile absolutului bine: unitatea, continuitatea și armonia. Pentru asta, munca politică trebuie să fie perseverantă, ea trebuie să ne însoțească până la mormânt, fiindcă scopul ei: progresul individului, atamiliei, a națiunii, rămâne acelaș, pentru toate generațiile viitoare. Asta cu privire atât la munca individului cât și a națiunii.

Dragostea mea.

Dragostea mea-i floare
Picurată 'n roauă;
Tremurate 'n șoapte
Doruri frânte 'n doauă.

Dragostea mi-e cântul
Cu oftări de jale —
Cântecul mi-e jalea
Dragostelor mele.

Vidu Rusmin.

S C R I S O A R E A II.

(Icoane din temniță).

Dragă prietino!

Nu scene din temnițele mohorâte ale Rusiei o să-ți descriu, ci o să-ți fac cunoscută numai vieța strâmtă socială, care se petrece între zidurile temnițelor de stat dela noi. Și fiindcă mie în temnița de stat din Seghedin mi-s'a făcut parte de această vieță, o să-ți schițez unele impresii, pe cari le-am avut în această temniță.

În vara anului 1908, pe când îmi făceam osânda erau cam 10—15 oameni, cari își făceau resignați pedeapsa. Vieța, pe care o trăiau acești oameni nu eră nici decât o vieță întemeiată pe vre-o dragoste sinceră reciprocă, ci ca și în lumea liberă, eră întreșută de aceleași vederi, înclinări și pasiuni, pe cari le vezi în toată ziua în sânul societății. Naționaliștii își susțineau ș'acolo, în strâmtul odăițelor cu zăbrele, principiile lor, iar socialiștii nu voiau să lase nimic din dogmele ficsate de Marx și Engels în manifestul comunist. Se rătăcise și un anarhist pe acolo, care nu voia, să recunoască nici o autoritate, nici o organizație socială, ci pretindea, ca omenimea să se împartă conform dorințelor individualiste, ce le are cutare și cutare individ, în tot atâția indivizi, cari singuri, fără nici un control, să-și fixeze programul de vieță și de muncă.

Nici odată nu mi-s'a dat o ocaziune mai potrivită de a cunoaște rolul socialismului dogmatic și rostul fără temei al anarhismului. Am înțeles atunci din graiul socialiștilor de profesie, că alcătuirea unei societăți, în sensul vederilor acelor socialiști, ar însemna distrugerea societății prin sine însăși, iar încât privește anarhismul așa cum el eră propagat și motivat de anarhistul nostru, n'ar însemna altceva decât a reduce societatea de azi la rolul, ce l'a avut omenirea în vremile preistorice. Ar însemna, să faci școli, în cari oamenii, să învețe cum să lenevească, cum să fure și cum săucidă. Din cărțile, ce le-am împrumutat dela socialiștii, cari nu văzuseră, nu scriseseră și nu înțeleseseră articolele pentru cari erau întemnițați, am avut prilejul, să mă conving, că socialismul așa cum este formulat de cugetele socialiste de azi și de ieri, nu va aduce nici odată o îmbunătățire reală în sânul omenimii, ba din contră. pilda, ce ne-o dă Francezii de azi prostiți de dogmele socialiste, ne învață,

că o stăpânire socialistă ar însemna sfărâmarea tuturor caracterelor ș'a sufletelor mari, cari într'adevăr contribue la înaintarea culturală a omenimii. Bebel, bărbatul luminat, care a încetat de a mai fi socialistul dogmatic de ieri o spune franc, că el nu cunoaște nici decât o formulă hotărâtă, care ar fi menită, să creeze organizația — n'o numește stat — socialistă de mâne. Spune numai atât, că precum statul burghez înșghebat în urma furtunii revoluțiunii franceze e mai bun decât statul feudal, tot astfel și organizația socialistă din viitor va fi mai bună decât statul socialist de azi. Deci nimic sigur, nici un program real de muncă. Punctul cu „munca obligătoare pentru toți“ din manifestul comunist, se pare, că în loc, să creeze în rândurile socialiste o înclinare hotărâtă spre muncă, infiltrează între ei o apatie tot mai evidentă față de acest puternic motiv al înfloririi neamurilor de azi. Stau toți și pândesc ocazia, când se va putea dărâma puterea capitalismului de azi, pentru ca să reia ei locurile labora, pe cari îi urau de moarte până ieri. S'ar repetă prin asta acelaș joc, care s'a desfășurat în vremea revoluțiunii franceze: capii noilor curente au ajuns stăpânii acelora, pe cari i-au sfărâmat prin forță.

Cu anarhismul stăm și mai rău: această „idee“ a omului exotic de azi, care parcă s'apropie de prorocia lui Schopenhauer, care prevestiă înebunirea multor oameni de azi — e saltul mortal, prin care omul civilizată de azi trece în sălbătăcia vremurilor, când singurul gust de vieță al omului se concentra în „bellum omnium contra omnes.“ Anarhistul nostru Izidor Șloim — nu-i destul argument? — tovarăș de temniță, dar urât dușman al culturii curate, eră o splendidă dovadă a omului cu avânturi anarhiste. Leneș cum eră, îi plăcea să fure vremea, fiindcă n'avea ce jefui altceva: poză ce e drept pe omul, ce pătimește pentru o „idee,“ dar în toată această pătimire, care eră răsplătită de „savantul“, ce-l trimisese în temniță prin o frumoasă rentă lunară, se vedeă o adâncă mulțămire ș'o completă împăcare cu sine însuș. Se vedeă acest lucru din faptul, că pe el nu-l tortură rostul libertății, nu căută să înțeleagă, ce rol are acest dar alui Dzeu pentru un popor ca și pentru individ. Din potrivă se părea, că-i eră chiar teamă, ca nu cumva vremea, să

treacă prea iute și el să se trezească ieșit din temniță fără „Geschäft.“ Într-o vreme străbătuse în lăcașul cu zăbrele vestea, că Domnitorul țării va agrăția pe toți condamnații politici. Toți discutam cu aprindere vestea mântuitoare și pe fața fiecare radiă fericirea, iar dorul de a ne vedea liberi părea, că ne străbătea sufletul, ca un balzam dătător de viață. Numai Șloim anarhistul, eră palid ca ceara, bombăniă vorbe fără înțeles și mai mult singur, își ținea pălăria pe ochi și părea aproape desnădăjeuit. În sfârșit spre fericirea lui și spre durerea noastră s'a adevărit, că vestea adusă nu priviă pe condamnații politici, ci pe robii — hoți și ucigași — din pușcăria „Steaua“. Șloim își balansă într'un mod neobișnuit picioarele cele lungi, iar noi de silă de milă, ne-am împăcat și cu vestea cea nouă.

Și cine s'ar putea îndoi, că nu toți anarhiștii *de profesie* sunt ca Izidor Șloim? Crotokin, Elisée Reclus și alții discută anarhismul cu aparat științific, dar cine Doamne sfinte ar putea practiză în calitate de om și mai ales de om necult principiile lor. Natura se guvernează prin sine, pentrucă-i lipsește așa zisa „inteligentă“ a omului. Ea-și are legile sale normale și desăvârșite cari nu îngăduesc operațiuni și desorganizări. Natura e cea mai perfectă organizație, unde legea stăpânește în spiritul cel mai autoritativ și mai desăvârșit. Omul? ori cât de cult s'ar părea și ori cât de congruentă i-s'ar înfățișă firea cu armonia naturii, totuș păstrează încă în ființa sa astfel de calități, cari dacă nu vor fi înfrânte și nu li-se va fixa o direcțiune oarecare de acțiune ar fi un statornic și consecvent dușman al deaproapelui său. Grosul societății îl formează încă și-l va forma mereu mulțimea stăpânită de însușiri ataviste, iubitoare de interese strâmte personale, egoiste, cari toate exclud o conviețuire armonică între oameni. Așa zisa inteligență omenească e de cele mai multe ori un spirit de speculă, spiritul înăsprit al omului primitiv, care cu aceeași istețime a anarhistului, de azi știă, să înstrăineze averea altuia, știă, să lenevească, să jefuească vremea și la ocazii potrivite, să măture de pe pământ pe nenorocitul, care i-a căzut în cursă. Reclus afirmă, că echipajul unei corăbii nu reprezintă decât un fel de alcătuire socială anarhistă. Și-și dovedește această părere, cu faptul natural, că în caz de primejdie, când valurile mării amenință cu peire pe cei din corabie, aceștia fără deosebire de rang și de clasă, se ajută împrumutat pentru a depărta primejdia. Acest ar-

gument nu-i potrivit, pentrucă nu sprijinește nici decât teza lui Reclus. Munca, ce o desvoaltă cei din corabie n'o fac nici decât din dragostea ce o au unul față de altul, din simțimintul altruist de a ajuta deaproapelui, ci această mulțime amenințată în existența sa, lucră și se ajută reciproc fără deosebire de rang și clasă *numai* îndemnată de instinctul particular egoist de a-și salva viața. Privească bunăoară omul cu vederi anarhiste pe doi indivizi comuni de azi, cari plutesc pe o frântură de corabie în largul mării și să ia aminte la lupta desnădăjduită ce o poartă acești doi indivizi unul în contra altuia pentru locul cel mai potrivit de pe frântura de corabie sau pentru cucerirea completă a acestei frânturi, care nu-i suficientă pentru a salva pe amândoi nenorociții! S'ar convinge poate, că nu prea corăspund minții sănătoase și vieții reale vederile sale anarhiste! Tot Reclus numește școala elementară, unde învățătorul e un fel de frate al mărunților homunculi — o alcătuire anarhistă. Nu prea perfectă informație și nu-l mulțamește de loc acest argument pe un om, care cunoaște cât de cât viața și aplicările băeților din școli, pentrucă acest om știe, că acești băețași nu trăiesc tocmai ca frații, ci dinpotrivă de multeori își declară războiu unul altuia. Și ori cât de perfectă ar fi civilizația, acest salt în viața micilor cetățeni nu se va putea face, ca ei să devină anarhiști „fie chiar în sensul ideilor lui Crotokin!“ — Și cu atât mai vartos nu se vor înfăptui aceste idei în sânul oamenilor maturi, unde tirănia omenească e mai temeinică, puterea fizică mai dezvoltată și degenerarea morală mai pronunțată.

Dr. V. Nițescu.

CÂNTEC.

Azi mai mulcăm plânge doina,
Peste pajiștea din vale
Și'n adâncul firii noastre
Parcă nu-i atâta jale.

Azi mai lin răsuflă codrul
Copleșit de vâlul verde
Și zefirii vii, mai tainic
Sânul luncii să-l desmerde.

Azi mai dulce-i fermecarea
Clipelor din faptul serii,
Căci în suflet azi coboară
Zimbetele primăverii!

Din „Penații mei“ de Carmen Sylva.

Lang și Masset.

Tradusă de: MARIA CUNȚAN.

Tot așa de prețioși ca și stăpânii buni, sunt într-o casă slugile bune. Ele ne ușurează greul și ne fac viața mai plăcută. Noi am avut adevărați prietini în slugile noastre. Povesteam odată cu vărul meu despre acest adevăr și neam întrebat amândoi: »Ce am fi făcut fără ajutorul slugilor noastre noi bieți copii de principe.«

Pe atunci să da copiilor din case princiare creștere spartană ca să nu zic draconică. Cine era să ne mângăie și să ne ajute în năcazuri dacă nu servitorii nostri.

Două slugi Lang și Masset, au avut roluri însemnate în viața noastră, fiindcă ne-au însoțit și'n călătorii și au îndurat toate încercările sortii împreună cu noi. Lang era mare, serios, o față distinsă, impunătoare și vorbea corect limba franceză. Multe am învățat noi dela el, căci Lang nu ne îngăduia să fim nebunatici sau prea pretențioși. Masset era servitorul tatălui meu și avea o față ca o lună plină, era bun ca un câne credincios, vesel și întotdeauna gata de glume când simțea că nu ne merge bine.

Atunci, poate că nu le-am știut mulțumi, eram prea obicinuiți cu ajutorul lor și cu gândul că în orice caz credința și viața lor, sunt ale noastre.

Odată, pe insula Wight, bălaurul fratelui meu rămase spânzurat într'un copac, nenorocirea noastră era mare, fratele meu ar fi isbucnit în plâns dacă Lang, nu s'ar fi urcat în pom să-l coboare. Mai târziu după ani de zile mi-a spus Lang cum au căzut atunci din copac și că n'a fost în stare să se ridice dela pământ de dureri — din norocire nu-și frânsese nimic, »și ce a zis — Wilhelm?« l'am întrebat. Lang a început a râde — »nimic« — răspunse el »a luat-o la fugă.«

Odată fiind fratele meu pedepsit cu două săptămâni închisoare la pâne și apă — Masset știu cum să-i ajute. Cerea zilnic felia de pâne dar groasă și mare, o desfăcea în două, scobeia din miez și umplea golul cu carne și cu unt — lipea bucata de pâne iarăși într'una și o ducea astfel cu cea mai mare liniște — pedepsitului. Acesta, de vreme lungă își așezase masa sub fereastră, puse scaunul pe ea și să urcase astfel eșind prin fereastra închisoarei sus pe coperișul casei, unde sburătăria — vrabiile.

La noi, servitorii vorbind despre ale casei ziceau — »noi« erau membri ai familiei.

Slugile noastre în tăcerea și discuțiunea lor erau ca mormântul. Răbdarea și devotamentul lor erau nesfârșite, i-am iubit foarte mult cu toții.

Masset era dintr'o familie, de emigranți francezi. Am avut slugi și cu nume latine, unul s'a numit Corciliu. Unchiul meu, marele excursionist avea obiceiul de a întoarce toate numele — lui Lang îi zicea Scurtu, în loc de Mare zicea Micu, lui Corciliu îi zicea »Carcilaso de la Vega«.

Am avut un vânător a cărui feciori și nepoți aproape două sute de ani tot vânători la noi au fost. Mulți dintre slugile noastre și-au împlinit la noi iubileul de cincizeci de ani de serviciu. Îmi pare rău că nu ia împlinit toți.

Eu în recunoștința mea nu merg așa departe ca mama care ca copilă avea un servitor bătrân tare și gârbovit și uscățiv pe care'l iubia așa de mult că zicea: »ce drag mi-e de Rup, ce bun e Rup, uneori îmi vine să-l sărut îl iubesc mai mult ca pe tata«. Dar ca pe rudele cele mai de aproape mi-am iubit servitorii, mai mult

ca pe multe dintre ele. Cum nu, ne făceau numai bucurii, ne aduceau atâtea jertfe și ne simțeam bine sub scutul lor. De câteori nu ne-au purtat pe brațe, nu ne-au îndrumat părințește, sunt scurte aceste foi nu pot spune tot ce aș dori să povestesc despre ei. Câtă veselie știau ei să dea ne-cazurilor.

În Baden odată — ne arangeasem foarte simplu n'aveam slugi multe s'a întâmplat odată c'a sunat cineva la ușă în momentul când Masset era chemat la tatăl meu. »Dute dumneata« i-am zis „voi deschide eu« dar Masset mă dete la o parte zicând: »Nu să poate... nu să cuvine«.

Eram atunci de optsprezece ani — pentru Masset și Lang un copil încă.

Câteva săptămâni după moartea tatălui meu, Masset a dispărut — urmele pașilor lui mari, suciți, le descoperiră vânătorii prin zăpadă și acești pași duceau în Rhin — s'aruncase sub ghița ce venea plutind — n'a mai putut trăi fără stăpânul său. Fusesse a lui cu trup și suflet. Am plâns amarnic după el cu toții. Lang mai rămase mulți ani la mama mea văduvită, și'n România a fost Lang cu mama. Lui Lang i-a cerut mama sfaturi când vre-o dilemă i-a stat în cale, bătrânul umblat și cu minte, credincios cum eră, a știut să-i dea sfaturi bune. O scenă idilică a devenit proverbială la noi în casă. În odaia de dormit a mamei atârna o lampă cu glob de culoare roză. Oamenii petrolului și a electricității de azi, nu-și pot închipui ce necaz aveai atunci și cum erau lămpile. Trebuiau trase de mai multe ori pe scară cu o cheie mare — ardeau prost și să stângeau mereu — deși era cea mai bună invenție. Într'o seară, pe fratele meu Otto, pe martirul, îl pregăteau întocmai de culcare și era un moment fără dureri, fiind în mâinile cele mai bune a celui mai devotat din servitorii ce am moștenit dela buna noastră un moșneag cam neputincios ce e drept, mama trecu în odaie la noi, și s'așeză cu noi la ceai. Așa s'așezase mama și capul cărunț al

bătrânului să ivi la crepătura ușei: »lampa să stânge măriia ta.« »Cum — — Eschbacher — « și mama sare 'n sus, să repede ca vântu în odaia bolnavului, se urcă pe un scaun, ia lampa și o dă afară repede până ce nu-și imprăștiase mirosul greu în odaia bine aerisită. Noi cei rămași în jurul mesei am răs, mama reîntoarsă la noi ne-a privit mirată, nu înțelegea pentru ce râdem noi — nimic neobicinuit nu să întâmplase.

În schimb noi n'am aflat nici odată nimic din greutățile ce a avut să poarte Lang și Masset cu călătoriile grele, când mama numai cu ajutorul cârjelor se mai mișca. Cu tata și cu fratele meu, bolnavi și neajutorați, cu îngrijirea bagajelor pentru atâta lume: aveam cu noi, dădacă, institutor, guvernantă, fată de casă, dame de onoare — și ei de toți să ngrijeau și cu câtă bunăvoință. Pe atunci călătoriile nu erau ca în ziua de azi. Noi dela Bonn până la Paris am fost siliți să luăm un despărțământ întreg pe calea ferată, pentru ca mama cuprinsă de dureri și spazme să poată fi transportată cu hamacul dintr'un loc într'altul.

Cu toate acestea călătoria până la Bon, a fost pentru noi copii — o poveste — Mama nu putea suporta mișcarea vaporului — s'a golit și curățit deci anume pentru scopul călătoriei noastre, un vas care servea pe Rhin la transportarea cărbunilor. S'a împodobit încăperile lui cu covoare și flori. O coborâra apoi pe mama și o așezară în adâncul acestui vas care fu atârnat de un vapor pentru ca să mergem repede. Cât a ținut drumul mama a zăcut în dureri — eram departe de Bon — și mirosul de choloform și aether — s'a simțit în grădina viliei închiriată acolo de fratele mamei anume pentru noi.

Ajunsese mirosul medicamenteior înaintea noastră la port

Noi copiii neam aflat cât să poate de bine pe corabie, valurile și lumina ce cădea de sus, sgomotul vaporului ne plăcea. Nu pătrundeau încă grijea, care îi cople-

șea pe cei — crescuți — la vederea mamei moartă aproape și a copilului chinuit cu care fără de nădejde de vindecare pereginau la doctorul străin.

Din corabie Lang și Masset a dus-o pe mama leșinată în odaia ei, n'am mai văzut-o vre-o câteva ceasuri.

Vai, anii copilăriei mele sunt în amintirea mea nedespărțiți de mirosul greu al leacurilor tari, ce să foloseau zădarnic, căci durerile nu le puteau alina. Cunoșteam de copilă, neputința doctorilor, de atunci și până acum știința lor a înaintat cu pași uriași — dar casa noastră a fost menită nenorocirilor. N'am întrebat soartea »pen-truce«. Eram cu toții prea credincioși ca să ne punem o astfel de întrebare.

Dar ce înșamnă, mai ales într-o astfel de casă, slugile bune, veți înțelege.

Ce pot mântui, cât pot ajuta, cu priciperea lor, cu buna voința, având în vedere numai și numai mântuirea cauzei pentru care luptă și uitând în fața primejdiei de sine însuși. De unde să-mi iau cuvintele ca să vă mai mulțumesc odată la toți prea bunilor. Ați murit pe rând . . cu toții dar acolo sus în viața vecinică . . veți fi nedespărțiți de stăpânii vostri — așa vi-să cuvine.

Lindner, surugiul tatălui meu a fost silit să-și ducă el însuși domnul și la groapă.

El care era veselia de altcum — cântărețul cel mai bun la toate sărbătorile când nu eram eu de față. Între noi doi era luptă mare pentru cântece care știa mai multe? Dar l'am învins pe Lindner tot eu știam mai multe cântece.

Aș dori să zic un cuvânt de amintire tuturor credincioșilor, care ne-a slugit. Dar în fruntea lor stau cei doi Lang și Masset.

Pe ei de copilă îi știu din al doilea an al vieții mele. În iarna aceia înghețase Rhinul, ceva ne mai pomenit de noi. Atunci l'au trecut pe fratele meu în brațe peste Rhinul înghețat, trebuia să ne rămână în suflet și nouă copiilor, această icoană a Rhinului înghețat și mie mi-a rămas.

Lang și Masset credincioșilor! Între penaiții mei voi aveți locuri de frunte.

Ca mireasă când m'am dus să-mi iau rămas bun, dela reuniunea pentru îngrijirea bolnavilor, i-am zis pe drum în trăsură lui Lang: »Lang, trebuie să țin azi o vorbire« și el mi-a răspuns luptându-să cu doioșia lui »fiindcă nu va fi nici odată uitată -- să fie cât se poate de frumoasă.

S'au despărțit greu de mine oamenii mei. Ei, care'mi ziceau -- »princesa noastră« — și alte nume îmi dau cu mult mai frumoase.

Când m'am reîntors întâiaș dată în patrie, oamenii mei alergau prin strade și de-a lungul satelor spunându-și unul altuia »a venit Lisbetha noastră — Lisbetha — noastră e aci.«

Meseriașii din patrie încă erau prietini buni cu noi, îi cunoșteam bine fiindcă părinții și moșii lor tot pentru noi și casa noastră lucraseră. Eram mândri cu toții că Röntgen marele măiestru de tâmplărie artificială, ale cărui lucrări de mozaică în lemn le aflai în Berlin Londra și Petersburg în toate palatele mari — era născut în orașul nostru la Neuwied.

Dar mai drag din toți meseriașii ne era Leser, un compactor, care ne da lecțiuni din meseria lui.

Lucram mai multe ceasuri pe săptămână la legatul cărților și am isbutit a face legături frumoase de tot. Mai am și acum cărțile pe care eu mi-le-am legat și care m'au ținut cincizeci de ani.

Ce bine ar fi, dacă ar învăța fie ce copil în ceasuri libere și vre-o meserie. Ce bucurie mare ai când vezi isprava mânilor tale.

Nouă ne plăcea să fim de față la munca meseriașilor, priveam cu încordare la toate apucăturile lor și învățam mai mult decât ai crede că poți învăța.

Povesteam cu ei, ascultam la poveștile lor și să mai minunau oamenii cum și de unde le știu toate, eetind mai târziu printre poeziile mele cântecele meseriașilor. Da,

obicinuiți am fost de mici să ne mișcăm și să folosim mâinile, n'am lenevit nici odată.

Eu am dat lecțiuni de cusătură până chiar și în România mai multor copile tinere, le-am învățat cusutul.

Dintre meserii cel mai mare farmec pentru copii au ferarii, fiindcă să joacă cu focul care e primejdios și din care ei scot bătând și sucind lucrurile cele mai minunate. Cum suflă foii, cum sar scânteile, ce roșii sunt cleștele din flăcări scoase, cum sună ciocanele... minune!

Lăsați copiii cât să poate de mult la meserii... să se obicinuiască a cinsti munca ori ce muncă a mânilor omenești.

Obicinuiți copii să fie recunoscători slugilor care le fac bine, căci lor pe altă cale nu le putem răsplăti. Nici greul muncii lor nu'l putem ușura.

Slugile credincioase sunt neprețuite, nerăsplătite. E'e numai în cer își pot lua răsplata. Căci nici un stăpân nu e în stare să răsplătească pe sluga lui.

Lang și Masset! Dumnezeu să vă binecuvinte, și'n împărăția lui să vă dea tot ce voi ati dat stăpânilor greu încercați. Monumentul ce vă ridic prin aceste rânduri e mic, n'ajunge la înălțimea credinței și al devotamentului vostru.

S a r a.

Pe culmi în tremurări de umbre,
Amurgul bate din aripă,
Ca o iubire resfătată
În fericirea ei de-o clipă.

Trec lebedele visătoare,
Pe luciul limpezilor unde
Și-o presură ce-și cată somnul,
Sub coama salciei s'ascunde.

Plutesc în zare nări de-o clipă
Și brâu de raze-i încunușă;
Brădetu 'n cântece adormite
Sub palidul poien de lună.

Copilăria-mi zugrăvește,
Icoanele-i fermecătoare
Și 'n minte-mi lasă triste urme,
Trudita vieții frământare.

Îmi înmormântă fruntea 'n neguri,
Gândiri întruchipate în jale, ...

Mai curmă-te trudite sbucium,
M'omdoară lacrimile tale.

A. Cotruș.

C Â N T E C.

A dragoste șoptește vântul
Cu cea mai dulce dintre guri,
Cu el îngemănându-și cântul
Ne chiamă cucul în păduri.

Și cătră lunca dată 'n floare,
Sub umbră dulce de răchiti,
Cu 'mpodobiri de sărbătoare
Se duc părechi de 'ndrăgostiți.

Iar râsul lor murmură 'n cale:
Un gângurit de porumbei ...
— Tu, suflet năpădit de jale,
De ce nu râzi și tu cu ei?

D. Crainic.

Bogățiile miniere ale României.

Colinile Carpaților, frumoșii munți românești dele Suceava până la severin, împart cu dărnicie bogățiile subsolului lor Românilor din spre Dunăre și Prut și până la Marea neagră.

Dacă „Ardealul e o fântână, care varsă minerale din brațele sale“ nu mai puțin munții României, cu plaiurile lor, aceiași munți, iubiții noștri Carpați, din vreme în vreme scot la iveală cele mai frumoase ale lor bogății. Adaugem la aceștia sistemul de dealuri ale Dobrogei — din punct de vedere geologic rest al unui continent deosebit de cel al Carpaților — cari deasemeni au deschis și rezervă încă însemnate isvoare de venit statului român.

„Munții noștri aur poartă...“ zicem noi în Ardeal. Sunt munții apuseni a lui Horia și Iancu, e Gutâiul la marginea Maramurășului, și Tibleșul și Ignișul deasupra Băii mari (pe cari am dormit nopți îmbrumate și de cari îmi aduc aminte cu atâta drag) — și alți munți, cari auresc nisipul râurilor noastre. Toate aceste plaiuri, pe cari s'au pomenit României, au vărsat pe sama străinilor atâta minune de aur, cât n'a dat toată Europa.

În România nu sunt mine de aur. Râurile României însă, Oltul, ce împreună două țări și Argeșul și Jiul și Buzăul și celelalte ce se trag din cununa Carpaților, poartă însă în nisipul lor firisoare mici de aur, cari se pot extrage prin spălare. Odinioară se practica acest obicei mai ales de către aurarii țigani, cari își făcură din aceasta o meserie. (Dl Costaforu, care se ocupă de mai mult timp cu studiul acestei chestiuni, indică căile, pe cari această indeletnicire — mai ales prin utilizarea mașinilor de spălat nisipuri — ar putea deveni rentabilă).

Indicii despre existența aurului în munții României cu toate aceste sunt. Exploatarile geologice și miniere în această privință nu sunt încă complete.

I. Petrolul. Parcă natura însăși ar fi hărăzit lucrurile cu o anume împărțire, astfel, ca în pământul locuit de Români să se găsească toate bunătățile de frunte. În vreme, ce în brațele Ardealului — în parte scorbuite de lăcomia și graba noilor stăpâni — stă pitit aurul din abundență, în colinele României s'a înmagazinat în cantități enorme un alt mineral, care prin multele întrebunțări ale derivatelor sale, prin

miliardele investite în căutarea și prefacerea lui, joacă unul dintre cele dintâi roluri în economia universală a popoarelor. *E petrolul.*

Acest mineral era cunoscut în principatele române și în timpurile mai vechi, însă numai în mod primitiv ca o păcură groasă, ce se întrebunța la unsul carelor. (De aici își are numirea satul Păcureți din județul Prahova). O întrebunțare mai deaproape a petroleului nu era cunoscută nici într'o țară până pe la jumătatea veacului XIX. După datele, ce avem, România a fost totuși între țările cele dintâi, care au cunoscut importanța acestui produs al subsolului său.

Cel dintâi oraș, care a fost luminat cu petrol, e Gema (1802). Cum însă nu sunt date, cari să denote, că pe acele vremuri era cunoscută destilarea petrolului, se crede, că petrolul se întrebunța pe atunci așa cum se obține din pământ — sunt și astăzi petroluri cu început de destilare naturală — ca petrol brut. Orașul București e cel dintâi despre care se știe, că la 1857 se luminează cu petrol destilat — pe cale artificială, singurul procedeu, care se întrebunțează astăzi.

Exploatarea petrolului se făcea la început (acum 40—50 ani) numai într'un mod primitiv, — cu puțuri de mână, care puteau fi duse cam până la 200 m; după felul terenului. Așa în ultimele decenii s'au introdus, în măsură tot mai mare metoda extragerii petrolului prin sondaje — sistemul cunoscut mai întâi în America.

Prin sondaje se pot înainta astăzi lucrările până la adâncimi considerabile. În Galiția s'a ajuns la adâncimi de peste 1400 m. În România sondajul ce s'a făcut în regiuni petrolifere a atins adâncimea de 860 m. la Campina. Sondajul, ce s'a făcut la București, în terenul Expoziției naționale dela Filaret din 1906, e adevărat, că a atins adâncimea de 1003 m; dar acesta nu s'a făcut pentru căutarea petrolului, ci mai ales pentru studiul straturilor, ce constituiesc subsolul Bucureștilor și al Câmpiei române. (Rezultă din aceasta în rezumat, că pe când dealurile dintre Ploești și Campina erau ridicate până la 2—300 m; în câmpia română, în locul Bucureștilor de azi mai băteau valurile unei mări ce să retrăgea pe încetul, și care avea încă pe aceste locuri adâncimea de 880—1000 m.)

(Va urma)

Bibliografia catehismelor românești vechi.

II. Catehismul de Brașov din 1559.

Precum s'a văzut și în articolul precedent, noi aici nu facem numai niște simple studii bibliografice, înregistrând la date seci, ci facem și câte o mică excursiune istorică, asupra persoanelor și lucrurilor, cari vin în contact cu catechizmele. Descripțiunea formală bibliografică, a unor catechizme mai vechi nici nu se poate da, de vreme ce nu s'au aflat unele, iară altele sunt numai în fragmente; ori că existența lor e îndoelnică în sine și în fine față de unele catechizme și mai vărtos față de unele împrejurări mai momentuoase a lor, învățații nostri până în prezent nu au putut căde de acord.

Grupând noi aici materialul înrudit cu editarea catehismelor noastre, material scos din istoria altor neamuri, voim se adunăm toate datele, cari pot servi de bază bărbatului viitorului, care va fi chemat să reconstrueze istoricul trecutului nostru cultural.

Preotul Sașilor luterani din Brașov Simion Massa, decedat la 1605, cât timp a preoțit în Brașov, a purtat regulat o condică, despre toate întâmplările mai de seamă, de pe teritoriul parohiei sale și respective a urbei Brașov. La anul Domnului 1558, în «*cronica săsască*», numită vulgo așa, deși eră condusă după obiceiul vremii, latinește, au perpetuat relativ la subiectul ce ne preocupă următoarele: «În ziua de 12 Martie a aceluiaș an Ioan Benckner¹⁾, judele Brașovului, cu ceilalți sftnici au reformat biserica Românilor și *le-au dat înainte* (propus) *acelora spre a învăța poruncile catehizului*. = Eodem anno die 12 Martii Johannes Bencknerus iudex Coronensis, cum reliquis Senatoribus reformavit Valachorum ecclesiam et praecepta catecheseos discenda illis proposuit».

Ioan Honter, preotul luteran al Brașovului, a fost discipolul lui Luther și a lui Melancton. La Bazel, după obiceiul vremii de atunci, ca toți candidații de preoți, așa a învățat arta tipăririi și Honter, mai târziu preot al Nemților din Brașov. La 1533 a înființat în Brașov tipografie, iară conzilierii orașului: Ioan Fucks și Ioan Benckner senior, peste 6 ani (1539) ridică la Stupini, lângă Brașov și moară de hârtie de trențe.

¹⁾ Omonimul său din 1539, despre care acușă va fi mențione, pare că i-a fost tată. Acesta încă eră membru la magistratul urbei Brașău. Ioan Benckner iunior, aveă foarte adeseori 2faceri cu Muntenia și eră aproape înrudit cu unele persoane duhovnicești dela Biserica nouă. *I. Bogdan* «Regeste», la *Iorga*, lit. relig. pag. 5, 8.

La biserica românească a Sfântului Nicolae din Scheii Brașovului încă se purtă pe acelea vremuri o cronică¹⁾. În aceasta este notat, că în tiparnița lui Honter s'au imprimat o mulțime de cărți românești. Până acum abia cunoaștem câteva. Catechizul, carele ne preocupă aici, încă în această tiparniță trebuie, că a fost tipărit.

Cu atât mai vărtos cred, că în 1559 la Brașov s'a tipărit în românește, cu cât se știe, că cu 9 ani mai înainte, adecă la 1550, tot aici în Brașov, Valentin Wagner, — preot luteran în locul lui Honter — a tradus pe grece catehismul lui Luther. Aș crede, că împrejurarea, că catehismul lui Luther fiind întors și pe limba grecească au dus în eroare pe Vas. Al. Ureche, se zică că catehismul din vorbă, deși recunoaște întocmai ca Hajdău, că e tradus din slavonește, totuș trebuie, că textul original e grecesc și are a fi căutată paternitatea lui, dacă nu chiar cum o vor unii la S. Ioan Gură de Aur, dar negreșit că e opera secolului al VII-lea și e a se mulțami condeiului dibace al sfântului Maxim, carele a întocmit-o după îndrumările sfinților patriarhi: Chirilă al Alexandriei Egiptului și Anastasie al Antiochiei.

Cine să fie tălmăcitorul pe românește al catehismului oficial a lui Luther nu putem afla. Presupun, că verosimul, unul dintre preoții români din Brașov. La biserica Scheilor, (Bolgarsec) pe aceea vreme erau preoți: bătrânul Toma și nepotul de soră Dobre. Cel din urmă pare să fie tălmăcitorul. Sașii îl trimiteau adeseori și în Țara-Românească, ca sol și întâmplător ca spion. Dobre aveă pe atunci un fiu la învățătură în Țara-Sârbească²⁾. De sigur în Ipec, Peci. Toma eră cucernic ortodox, nu va fi primit catehismul. Dânsul a trecut în Muntenia și s'a călugărit în mănăstirea Răncăcioului. Fiul lui popa Dobre, era Miha (sau Mihaiu). Deoarece Dobre își trimisese pe Miha la patriarhia sârbească, din Ipec, să învețe, trebuie să deducem, că și el însuș va fi fost, nu numai iubitor de carte, dar și cărturar, căci numai un cărturar simția pe acelea vremi nevoia de a cheltui parale pentru învățătura fiilor săi.

Nu putem să nu aducem în combinațiune tipărirea catehismului din 1559, cu numele lui

¹⁾ Iorga o crede numai din veacul al 18-lea.

²⁾ Sterie *Stinghe* «Istoria bisericei Șcheilor Brașovului» Brașov 1889, pag. 2—7.

Dobre, când bine știm, că și alți preoți dela biserica Șchiailor au lucrat la tălmăcirea diferitelor cărți bisericesti. Să nu mergem mai departe, amintim, că însuș fiul lui Dobre, lăudatul Miha, împreună cu protopopul Brașovului popa Jane, au lucrat la cazonia lui Coresi (a II) din 1581. Apoi se știe, că al III-lea catehizm român, catehizul lui Rákoczy, din 1642, e tradus din latinește de un popa Dobre (sau Dobre), care deși vine din Țara-Muntenească, totuș trebuie că e de obârșie din Brașov, fiu sau nepot de a lui Dobre senior din 1559.

(Va urmă).

Dr. Ștefan Pop.

Cronica literară.

„Unui doritor de altă critică“.

În nurmărul trecut (2) al acestei reviste scrisesem un articol nepretențios sub titlul de „Frigurile critice“, în care, după unele constatări, pe cari le face azi toată lumea, îmi exprimam dorința de-a încetă odată harța în critica noastră, și de a se îndeletnici cu aceasta artă — artiștii în critică. Spuneam c'ar fi o dorință generală să se audă și cuvântul Dlor Maiorescu și Gherea.

De articolul acesta vorbește Dl N. Iorga în „Neamul românesc“ din 26 Aprilie v. sub titlul „Unui doritor de altă critică.“ Ne bucurăm că Dl Iorga ne-a dat această atențiune, și scriem șirele ce urmează pentru o mai bună lămurire.

Dl Iorga scrie că articolul nostru îl „deosebesc foarte multă nedreptate și destulă desorientare.“ Cred că nu poate fi vorba de nedreptatea ce le-am fi făcut criticilor mărunței de nenumărate nuanțe, cari s'au sporit așa de mult în anii din urmă, și cari nici un folos nu aduc, nici publicului nici scriitorilor. Nedreptate acestora nu se poate face, pentru că neavând merite, nu pot să se simță neîndreptățiți. Nedreptate credem să nu fi făcut nici Dlui Iorga — cel puțin de intenția noastră a fost departe așa ceva. Anume noi am relevat în deosebi, că între criticii amintiți Dl Iorga nu poate intra. Scriam adecă „exceptiile, cari totuși sunt har Domnului — le vom aminti mai pe urmă.“ Și s'au și amintit cătră sfârșitul articolului. De aceea citează greșit Dl Iorga scriind: „Anonimul chiamă pe dd. Maiorescu și Gherea ca să iea din nou scepstrul critice, prefăcut în ju-

cărie trecătoare sau în bețișag de copil, de cătră numiții »critici buni« „de „notite“, cari sunt. . .

Nu crețicii buni pe cari îi avem, au făcut ridicolă critica noastră, ci cei mulți nechemați. Așa am scris în articolul pomenit, și nici nu puteam scrie altfel, după ce despre Dl Iorga am afirmat în acelaș loc că privește critica de o artă și înțelege rolul mare ce-l are o adevărată critică în mulțimea talentelor, și adeseori a talentelor mediocre. — Dar dacă afirmam că sunt și azi critici buni, pentru ce chemam pe dd. Maiorescu și Gherea? Spuneam tot în acelaș loc: nu de alta ci pentru că cei buni de azi scriu foarte pe scurt, abia notițe.

Nu știm dar în ce privință a putut fi socotit articolul nostru conținând „multă nedreptate“. Pentru că, de sine înțeles, vorbind de-o boală ne-am ocupat mai mult de cei bolnavi nu de cei sănătoși, și noi știm și înțelegem deosebitele merite pe cari le are Dl Iorga chiar în critica noastră, cu toate că D-sa se lapadă d-a fi critic. Acela care a caracterizat în a sa „Istorie a literaturii“ atâta de reușit și cu dreptate pe mulți scriitori de-ai noștri, trebuie să aibă simțul critice. Dar, cum spunem, vorbiam în acel articol de niște apariții bolnave.

Nedreptate, față de D-sa, în acel articol poate să mai fie într'un singur fapt: anume că după numele D-sale am înșirat pe Dl Chendi. Nu știu bine, dar cred că Dl Iorga când scrie „Dar ce ți-am păcătuit eu ca să nu mă lași la o parte dintr'o societate la care n'am râvnit nici odată“ face aluzie la Dl I. Chendi.

Aici, mărturisim, e o chestie dificilă. Dl Iorga, credem, își va aduce aminte, că la acelaș „Sămănătorul“ a scris și Dlui și Dl Chendi. Chiar a avut Dl Iorga cuvinte de laudă pentru acest din urmă. Articolele acelea, pe cari le laudă și Dl Iorga, le-am cetit și noi cu plăcere și, eu cel puțin, cu oare care folos. Că mai târziu Dl Chendi a scris articole și de altă categorie, că de multeori le cetești — unele — cu oare care desgust, deoarece se lasă dus de patimă, și uneori caută cearta cu lumânarea, și-l vezi că se bucură de micile răutăți cu cari împunge, — aceasta încă e adevărat. Și deoarece Dl Iorga a ajuns să-și facă o părere definitivă despre Dl Chendi are dreptul să ne ceară, să nu-l punem în tovărășia Dlui Chendi. Are însă Dl Chendi și articole critice limpezi, adevărate, frumoase, cari pot folosi, are spirit de observație, și de aceea l'am amintit și pe D-sa. Și credem că dacă Dl Chendi ar părăsi obiceiul

de-a lăsa să răsuflă în scrisul său însușiri cari n'au ce căută în artă, ar putea fi de folos literaturii noastre.

Pe un om însă îl poți disprețui din multe motive. Poate că Dl Iorga și-le are pe-a D-sale, destul de puternice, pentruca să nu poată suferi un nume lângă a D-sale. De altfel noi n'am făcut aceea înșirare de nume ca să jignim, nici ca să-i punem pe toți trei — Dnii Iorga, Chendi, Bogdan-Duică — într'o categorie. Ci am relevat pe trei inși cari au simțul criticei în generația de acum. Cum și-l folosesc acel dar fiecare din Dlor, n'am amintit, nici nu eră acesta scopul articolului.

Dar articolul nostru se caracterizează și prin „destulă desorientare“. Chemăm adecă pe dd. Maiorescu și Gherea să-și spună cuvântul în multele aprețieri literare de azi, cari se bat în capete. Și Dl Iorga scrie: „Criticele Dlui Maiorescu și-au îndeplinit misiunea: aceasta o simte cine le recetește azi în ediția completă a „Minervei“. Iar Dl Gherea „ne-a dat o serie de studii sociale provocate de literatura curentă“, cari „au avut un efect momentan, și azi se cetesc cu greu și fără interes.“

Adecă: pentru ce să chemăm noi pe dd. Maiorescu și Gherea să-și spună cuvântul în satorirea talentelor, pentrucă aceasta n'a fost îndeletnicirea Dlor nici în epoca de activitate literară. Dl Maiorescu combăteă „rele literare . . . cerea limbă poporală înțeleasă de ori cine, sănătate în concepție, respect în artă.“ N'avea deci de-a face cu scriitorii inșiși.

Credem că Dl Iorga ne va da dreptate, când vom spune că în privința aceasta nu suntem chiar neorientați. Dar noi mai credem, că deși articolele Dlui Maiorescu și-au împlinit misiunea, pentru împrejurările în cari s'au scris, trecând acelea împrejurări, azi, în impejurările de față, o nouă serie de „articole limpezi“ de-a D-sale, ar fi foarte bine venite.

Căci, de pildă, să amintim numai două obiecte, pe cari le atribue Dl Iorga specialității Dlui Maiorescu: „sănătatea în concepție“ și „respectul de artă“, — de câtă actualitate nu sunt ele astăzi. Dacă Dl Maiorescu ar tractă chiar numai teoretice acestea două obiecte cum sunt înțelese în zilele noastre, ar aduce cel puțin pilde din literatura actuală, și încă ar fi un pas spre limpezire. Dar cine poate spune, că nu s'ar putea ocupa în special cu cutare autor? Pentrucă nu s'a ocupat în trecut? Putință este, numai interesul de odată ce-l purtă desvoltării literaturii noastre, să fie. Și dacă cuvântul D-sale a fost ascultat și binevenit în

articole de teorie, de care nu se interesează atâția, de sigur ar face, ocupându-se de scriitori — un mare bine atât acestora cât și publicului.

Dl Gherea a făcut — iarăș — mai mult critică în stil mare, dar tot D-sa ne-a dat acel minunat studiu care se chiamă „Poetul țărâ-nimei“. Știm cât erau de împărțite părerile criticilor mărunți — cari răsăriau de pe-atunci — cu privire la poeziile lui Coșbuc. Și oare nu-i drept că Dl Gherea le-a astupat tuturor gurile, și de-atunci poezia lui Coșbuc nu mai deșteaptă cățăluși, cari s'o Iatre?

Ei bine, n'ar putea face Dl Gherea și cu alții scriitori așa? Se'nțelege cu scriitori cari vor fi vrednici. N'ar tăcea atunci o mulțime de nechemati, n'ar câștigă și publicul și scriitorii, n'ar câștigă desvoltarea noastră literară?

Ș'acum să mai lămurim un lucru, pe care l-am atins mai înainte. Dl Iorga zice, că „nici odată n'a avut pretenția de-a fi un critic“, „critic n'a fost, nu este, și n'o să fie“. Credem în sinceritatea Dlui Iorga. Pomenind între criticii buni de azi pe Dl Iorga nu ne-am gândit nici noi la „ctiticul de profesiune“, cum nu ne-am gândit, în chipul acesta, nici la Dl Bogdan-Duică.

N'am fost poate destul de limpede în exprimare, cu atâta, ziceam, acesta eră înțelesul: între puținii de azi și Dl Iorga are simțul critic, și când își dă răgaz, apreciază cu temei și just. Și afirmarea aceasta n'am aruncat-o la întâmplare, ci am fost convins de ea din fapte. Dl Iorga, prin notele sale critice, în articole chiar, a stabilit mai întâiu reputația literară a celor mai buni scriitori de azi. Că Goga, Sadoveanu, Sandu-Aldea ș-au câștigat în grabă locul ce li-se cuvine în literatură, se poate mulțămî în rândul întâiu D-sale. Și convingerea ce s'a format în public asupra acestor scriitori, nu s'a clătit prin schelălăitul unor nechemati, care s'a auzit atunci ori mai târziu.

Dacă o personalitate, o „conștiință“ cum zice D-sa vorbește, și vorbește despre opere literare, le cerne, le judecă, noi zicem că personalitatea aceea are simț critic. Dacă aprecierile date sunt adevărate, dacă publicul, în mare majoritate, le primește cu mulțămire, aprobându-le, zicem că acel simț critic e valoros și folositor pentru literatura noastră.

E drept că poți să-ți spui părerile numai pentru tine, numai pentru conștiința ta și înaintea acestei conștiinți. Numai cât, după ce se tipăresc, părerile acestea ori cum trebuie să fie încâtva și pentru alții. Și alții de multeori

te iau atunci de critic, chiar dacă D-ta nu te simțești cu nimic vinovat.

Cum am amintit însă, noi n'am pomenit pe Dl Iorga între criticii ca D-sa să se supere, și nici nu-l vrem „profesionist“ cum zice D-sa. Atâta numai credem, că multe articole de-a D-sale au fost foarte folositoare, atât pentru scriitori cât și pentru public, că a hotărât reputația unor scriitori, că ar putea s'o mai hotărască ș'a altora.

Verax.

Informațiuni din Blaj.

Crucea de pe dealul viilor distrusă cu dinamită de mâni sacralege, să ridică de nou superbă, la același loc, din același bucăți refăcută, poate mai mândru și mai solid alcătuită. Din ordinul Escelenței Sale a înaltului nostru Prelat Victor, ne e dată de nou mângâierea să ne știm sub adăpostul sfintei Cruci. Și dacă mai înainte, o observam arare, căci e la o înălțime și într'o parte, pe unde nu aveam drum de a face, astăzi — grație bandiților de noapte — o avem mereu înaintea ochilor, întăriți în evlavia noastră sfântă, apropiați par'că cu un pas de îndurarea preamilostivă a atotputernicului Stăpân din ceriuri. Nu-ți fie teamă adorabil și sfânt simbol al credinței, că vei mai fi distrus vre-odată de neînfrânarea canaliei hămășite! Chiar' dacă-ți vor distruge de nou piatra, Tu ai răsărit în inimile noastre așa de curată și sfântă, că nici furiile iadului nu Te vor putea distruge.

Cerem însă dela cei chemați, să ne dea satisfacția de a putea manifesta prin semne exterioare — o cerință a credinței noastre religioase — alipirea și pietatea pentru acest sfânt simbol.

Cerem să se facă sfințirea sfintei cruci într'un chip vrednic, cu participarea tuturor credincioșilor, în proporții uriașe, căci legea noastră așa ne învață, că: să dăm lui Dumnezeu, ceea-ce este alui Dumnezeu! Și noi creștini suntem!

* * *

Ziua de 3/15 Maiu la Blaj. Nu s'a serbat precum — poate — lumea de-afară ar' fi așteptat să se serbeze aceasta zi în Blaj. Dispoziția oamenilor de aici e prea întăritată, decât să nu aibă prevederea, de a ocoli prilejul unei manifestări, care nu ar' mai putea fi ținută între marginile cerute de solemnitatea momentului. Astfel s'au cumpănit bine toate împrejurările și s'a mulțumit publicul românesc cu aceea, că în preseara memorabilei zile s'a întrunit în număr mare la o convenire socială. Nu s'au ținut toaste, nu s'a cântat, a fost o serbare mută, dar' deamă!

Un moment va ilustra evlavia pentru aceasta manifestare în chipul cel mai elocvent. În aceeași zi se țineă nunta unei amabile părechi: a dlui Niță Vancea cu dsoara Nelli Deac, la care au participat mulți din elita societății locale. La oara, când se credeă, că lumea e întrunită pentru comemorarea zilei, toți nuntașii au luat hotărârea să meargă la locul de întrunire. O informație greșită însă a zădărnicit aceasta manifestare, care și-ar' fi avut farmecul său particular.

* * *

Abiturienții anului 1898/9 ai liceului nostru au aranjat în 25 Maiu a. c. o convenire colegială, la care au participat din 34, câți au terminat în acel an gimnaziul 23 de inși. Este un semn, că și la noi tot se mai păstrează și să cultivă acele sentimente frumoase, cari întăresc legăturile de dragoste și frăție, cari sunt temelul societății și un semn al vieții sănătoase. În reamintirea zilelor petrecute în Blaj, au pornit jubilanții o colectă între dânsii, adunând suma de 350 cor., care au destinat'o pentru masa studenților, iar alte 75 cor. le-au destinat pentru ridicarea unui monument fostului lor profesor Nicolae Popescu, decedat de curând. Aceste fapte dovedesc, că trăește în tinerimea noastră acel bun simț, care o onorează și-i asigură un loc de cinste între tinerimea altor neamuri. S'a dat un banchet, unde s'au rostit mai multe toaste frumoase, s'a aranjat o convenire socială cu participarea publicului românesc din Blaj.

* * *

Decedați. Luna Maiu a anului curent a adus și multă jale multor familii din loc. A fost o singură zi, în care erau 6 morți, prea mulți pentru un orașel ca Blajul. O pierdere simțită a îndurat societatea din Blaj prin moartea profesorului *Nicolae Popescu*, unul dintre cei mai bătrâni și mai stimați profesori ai liceului. I-s'au dat ultimele onoruri de întreg publicul din loc cu evlavia cuvenită. Dnii Dr Ambrosiu Cheșian și Gavriil Precup au rostit la groapă adânc simțite discursuri, cari au pătruns pe toți. — În 25 l. c. a decedat și judele în pensie *Vasilie Maior*, lăsând mult regret în urmă-i. A fost unul dintre cei mai vrednici, laborioși și drepti judecători. — Soartea nemiloasă a lovit greu și pe redactorul responsabil al revistei noastre; dl *Augustin Gruifia*, care și-a pierdut pe bătrânul său tată, pe care i-l iubiă așa de mult și i-l îngrija cu tot devotamentul.

Bibliografie.

C. Rădulescu Motru. — Puterea sufletească. București, 55, Bulevardul Ferdinand.

Sub acest titlu dl C. Rădulescu Motru, profesor universitar, directorul excelentei reviste: «Noua Revistă Română», ne dă partea III și IV din colecțiunea *Studii filozofice*. În volumul III. sunt tratate următoarele chestiuni: «Afirmarea personalității omenești în principalele momente ale culturii», «legea conservării unității sufletești» și «persoană și medii». În volumul IV: «Mecanismul actului voluntar și caracterul» și «Puterile sociale, cultura».

Este o operă, care onorează pe autor, care nu ar trebui să lipsească din casa nici unui intelectual român. Într'un număr viitor al revistei noastre vom reveni asupra acestei importante scrieri.

*

M. Strajan. — *Nerina.* (Un episod din viața poetului Leopardi. Nuvela după Paul Heyse). Craiova, 1909. Pag.: 35. Prețul 30 bani.

Primum dela dl M. Strajan, distins colaborator al revistei noastre, această elegantă broșurică, care cuprinde în o minunată nuvelă după P. Heyse, o fărâmiță din viața poetului filozof *Giacomo Leopardi*. O duioșie din cale afară stăruitoare, te cuprinde dăpănând cu ochii și cu sufletul, povestea de dragoste a acestui pesimist simpatie. Alcătuirca norocoasă a povestirii, limba atrăgătoare și stilul demn, pe lângă fondul deosebit de atrăgător, fac din această nuvelă una din celea mai alese și mai căutate lecturi. O recomandăm, cu toată căldura, cetitorilor noștri.

*

F. X. Wetzel. — **Vatra Familiară.** Societatea «Inocențiu Micu Clain» a teologilor din Blaj, 1909. Pag.: 95. Prețul, 40 bani.

Această cărticică, drăguță ca înfățișare, este aducerea pe românește a uncea dintre broșurelele germanului Wetzel («Daheim») și are menirea să fie răspândită în păturile largi ale poporului nostru, ca hrană bună, creștinească, pentru suflete. O înregistrăm, cu plăcere, fiindcă de o parte, ea vestește o pornire nobilă a tinerilor clerici, cari tind de pe acuma să ajute la luminarea masselor pe temelia sănătoasă a credinței strămoșești, iar de altă parte, și ca lucrare merită atenție. Scrierile populare, menite mulțimii mari, au mare însemnătate în vicața popoarelor. Noi Români cu multe scieri pe tărîmul acesta, până acum, nu ne prea putem lăuda. Și astfel sunt bine venite și aducerile pe românește a scrierilor, cari se bucură de o mare răspândire la alte popoare, se înțelege, cu singura condiție: ca acestea să fie adevărate *aduceri pe românește*. Broșurica, de care vorbim, ca început, și ca munca unor tineri, dela cari ne vine, răspunde acestei măsuri. Traducătorii (ori, traducătorul? Se vedește pretutindena o singură mână, tinără totuși, și îndemănatecă) au știut să încunjure tot, ceeace nu s'ar potrivi cu firea noastră românească și cu împrejurările noastre și ne-au dat o carte, care se poate citi ușor și cu folos pretutindena. Limba e vioaie și îngrijită. La o eventuală altă ediție — prima s'a epuizat aproape și a apărut abea de o lună — se vor îndrepta scăderile de care nu e lipsită totuși, și, atunci, va putea fi una dintre celea mai răspândite cărticele la noi.

*

Dr. Nicolae Vecerdea. — I. Cinci cuvântări. II. Două conferențe: «*Socialismul modern și naționalitatea noastră*». «*Autonomia bisericii greco-orientale române din Ungaria în al 40-lea an de aplicație*». Brașov. Tipografia A. Mureșianu 1909.

Această broșură de 80 pag. cuprinde folositoare cuvântări, privitoare la diferite instituții culturale și sociale, ca de pildă «Asociațiunea», «Soc. pentru fond de tratament», «Casina română din Brașov», foarte bine apreciate din partea publicațiilor noastre competente, și la urmă, două conferențe, una interesantă și foarte instructivă, alta cuprinzând îndrăznețe cuvinte *drepte*, în legătură cu aplicarea statutului organic al nemuritorului *Șaguna*.

*

Virgil Pop. — **Chestia unirii bisericilor.** Timișoara 1908. Pag.: 44. Prețul, 50 bani.

*

Henri Stahl. — **Curs complet de stenografie cu vocale.** Partea I. Stenografia corespondențială București 1909. Pag.: 44. Prețul Lei, 1.50.

Dl H. Stahl, stenograful-revizor al camerei române, ne dă, cu această broșură, a 5-a lucrare a Dsale pe tărîmul stenografiei. Și ni-se mai făgăduesc în cursul anului încă două lucrări în această materie, dintre cari cea din urmă, va fi deosebit de interesantă, având se desfășurare istoricului complet al stenografiei la Români. Pe cât știm, dl Stahl este cel dintâiu, care a aplicat stenografia *Duploye* limbei românești prin crearea sunetelor *ă, î, au, eu, ou, etc.* Și singurul care a lucrat cu succes pentru crearea unei stenografii românești. Aici la noi, în Ardeal, avem puțini stenografi, dintre Români, astăzi. Și pe câți îi cunoaștem toți folosesc sisteme adoptate după alte limbi decât cea românească. Ar fi bine, dacă acești puțini, și cei cari doresc să mai fie, și-ar îndrepta privirile, și în această privință spre București și ar urmări cu luare aminte activitatea rodnică și înțeleghătoare a dlui Stahl.

Cartea anunțată mai sus, precum și toate celelalte — între cari o colecție completă din «Stenograful», cea dintâiu revistă de specialitate la Români — se află de vânzare la autor, *București, Str. Izvor, 139.*

*

Reuniunea sodalilor români din Cluj. — Raport general al comitetului, 1909.

*

Dr. Romul Boilă. **Dreptul de alegător comunal** Organizația reprezentanței comunale. Alegerea membrilor antistiei comunale *Diciosânmărtiu*, 1909. Pag.: 103. Prețul, 80 bani.

Hotărât, cu cât se începe lupta noastră, a Românilor din țara asta, mai de jos, în vederea scopurilor mari ale neamului, cu atâta este mai cu temciu și dă sorți de o izbândă mai sigură pe terenul politicii noastre actuale. Cartea dlui Dr Boilă răspunde deci unei lipse arzătoare: având menirea să fie pâinea cea de toate zilele, în deosebi cărturarilor noștri dela sate, în vicața administrativă comunală. Prețioilor și învățătorilor, ca conducători firești ai poporului, le este indispensabilă. Se recomandă de sine.

*

C. S. Făveșel. — **Verde și iar verde.** Culegeri populare. (Bib. ioteca folcloristică). Craiova, 1909. Pag.: 64. Prețul, 30 bani.

Vasile Corbu. Scrisul Dvoastă nu-i lipsit de calități. Bucata trimisă e bunășoară pentru început. Are părți, ici colo, chiar frumoase. Dă-ne voie însă, să fim aspri față de D'ă tocmai fiindcă nădăduim să ne trimiți altele și mai bune. Ne permitem să vă dăm și un sfat: Începeți a scrie lucruri mai ușoare, icoane, schițe, deocamdată — și, atunci, va fi mai ușoară reușita, mai sigură. Așteptăm.

Buzău. «Minunea satului», prelucrată cu multă luare aminte s'ar putea pune. Mai trimiteți-ne eventual și altele. Salutăți frățești.

A. C. Brașov «Coboară» — a rămas pentru numărul viitor. Vrem să împăcăm pe toți. Salutăți!

Maria Cunțan, Sibiu. Vă mulțumim pentru grațiosul sprijin.

Dela Bistrița. Am ales din poeziile trimise «Madona de Lourdes». Mai trimiteți.

Al. L., București. Am primit excelenta publicație, ce cu atâta îngrijire o redactezi. Î-ți mulțumesc și Te felicit. În numărul viitor vom face-o cunoscută și cetitorilor revistei noastre, căci acuma suntem prea imbulziți cu materialul. Dragoste și frăție!

Mai multora. Să prece poate. Decât nu băgați de seamă, că ceeace ne cereți, am dă noi bucuros și fără cerut. Dar într'o foaie *lunară* câte Doamne nu suntem nevoiți să eliminăm, pentru că ne lipsește spațiul necesar. Noi suferim mai mult din cauza asta. Îndrăgiți-ne cu abonamentele ca să o putem scoate revista mai adeseori, și puteți fi siguri, că nu vom aștepta să fim împintenați de DV.

„Revista politică și literară“ primește ori-ce fel de reclame, anunțuri și inserțiuni, pe lângă următoarele taxe:

Pentru fiecare cm.□: 6 fil. de prima publicare.

„ „ „ 4 fil. de publicările ulterioare.

Aceste publicări se vor aclude pe hârtie deschilinită la corpul revistei.

Stilizarea publicațiilor la dorință se face gratuit din partea administrației.

Redactor responsabil: Augustin Gruția.